

ՅԵՐԵՎԱՆ

N 12

N 12

ՅՈՒՐԵՆԻ

1932

მხედარი

Mkedari

ქართველ მხედართა ორგანო

Organe des Militaires Géorgiennes

რეპუბლიკური მეთოდები

პარიზი, სექტემბერი, 1932 წ.

PARIS

1932

რედაქციისაბან

ჩვენგან დამოუკიდებელი სხვა და სხვა მიზეზის გამო „მხედარის“ ვამოსვლა დღემდე შეჩერებული იყო. ყველასათვის ნათელია, თუ რა მნიშვნელოვანია ჩვენს მდგომარეობაში მხედრული ხასიათის ბექდვითი ორგანოს არსებობა. ჩვენც ამ მნიშვნელობის შეგნებით ჩვენი ძალების და მიხედვით ვცდილობთ. და ვეცდებით მივანიჭოთ „მხედარს“ სათანადო ადგილი ჩვენს არა მარტო ემიგრანტულ ცხოვრებაში, არამედ ქართულ სამხედრო საქმის განვითარებაშიც.

დღეს საბედნიეროდ დაძლეულია ყველა დაბრკოლება და თქვენ წინ იშლება განახლებული და გაძლიერებული „მხედარი“. დღეიდან გაორკეცებული სურვილებით და იმედებით ვაგრძელებთ დიდი ხნის დაწყებულ მუშაობას, რომელიც პირველი შეხედვით იქნებ უმნიშვნელო და მცირედ მოეჩვენოს ჩვენს ქართულ მასსას. მაგრამ რომელიც, ჩვენა ღრმა რწმენით, მერმისს გამოიღებს მოულოდნელ და სასურველ ნაყოფს.

ამ იმედებით გატაცებულნი, კვლავ მივმართავთ ყოველ ქართველ მხედარს, ეცადოს შემოიტანოს თავისი წვლილი ამ მუშაობაში, დაგვეხმაროს ყოველნაირად ამ საქმის გაგრძელებაში. ეს არ არის პიროვნული საქმე, არც რომელიმე ჯგუფის. ეს არის ქართული საქმე, ქართველი ერის სამსახურის ერთ-ერთი სახე. ამ მუშაობისაკენ, ამ საქმიანობისაკენ მოვეუწოდებთ ყოველ მხედარს და სრულს იმედს გამოვსთქვამთ, რომ განმარტობულნი არ დავრჩებით.

ყოველი ერი თავის შეგნებასა და თავმოყვარობას ე. ი. მთელ ლირსებას ამყარებს თავის წარსულზე, თავის ისტორიაზე, მაგრამ ისტორიას ამ ზნეობრივი აღზრდის გარდა აქვს კიდევ სხვა რეალური მნიშვნელობაც.

ყოველი ერის განვითარება, როგორც ზნეობრივი, აგრეთვე ფიზიკური და პოლიტიკური, დამყარებულია ბუნების წესებზე, რომელნიც ამა თუ იმ ერის მიერ დაკავებული ტერიტორიალური სივრცისათვის უცვლელი არიან. აი, ამ წესების ჩამოსაყალიბებლად და მათ საღ ნიადაგზე მკვიდრი მომავალის ასაშენებლად, აუცილებელია ერის წარსულის დაწვრილებითი შესწავლა და ცნობა. უფრო დიდი და უაპელაციო მნიშვნელობა აქვს ისტორიას სამხედრო ხელოვნების განვითარებისათვის.

ეს მოვლენა ყოველი თაობისათვის ჰქმნის მოვალეობას: პირველი: — შესწავლა ერის ისტორიისა, მეორე — გადაცემა ისტორიისათვის თავისი არსებობის შინაარსისა. ამ მხრივ საქართველოს დღევანდელ თაობას დიდი მოვალეობა აწევს: — უნდა გადავცეთ ერის ისტორიის ის, რის მოწმენიც და ავტორნიც ვიყავით, რამაც კავკასიონის მკერდზე საშინელების გრივალად გადაიარა.

დღეს იქ, კავკასიონის განგმირულ მკერდზე მოსკოვის ჯალათთა სისხლიანი ხელით იწერება ისტორიის ის ნაწილი, რომელიც ერს ზრდის მძიმე ტკივილებში, ზრდის მას მტრის ხელში, მაგრამ ზრდის მტკიცედ და ჰქმნის ერის მომავალისათვის ზნეობრივ განძს. მაგრამ აქ ჩვენთვის არაფერი ახალი არ იქმნება. ეს მხოლოდ მოსკოვის მიერ თავის 1921 წლის გამარჯვების გამოყენებაა, ეს მხოლოდ მის მიერ კავკასიიდან ნადავლის და სისხლის ბევარის გატანაა. — ეს საქართველოსათვის განმეორებაა არა პირველად წაგებული ომის მძიმე შედეგებისა; ეს ჩვეულებრივი სისხლიანი აპოთეოზია დამარცხებისა; ეს განმეორებაა თემურ-ლანგის, მურმან ყრუს, შახ-აბაზის და ალა-მაჰმად-ხანის მძვინვარებისა. აქ ჩვენთვის არ იქმნება არაფერი ახალი. ეს ნაწილი ისტორიისა ვერ მოგვცემს იმას, რაც ჩვენ დღეს გვჭირდება, ვერ მოგვცემს ისტორიულ გამოცდილებაზე დამყარებულ რეალურ ხელმძღვანელობას იმ ბრძოლისათვის, რომელიც ააცილებს თავიდან ჩვენ ერს დღევანდელ მდგომარეობის-დაგვარ შედეგებს.

საქართველოს მეთვრამეტე, მეცხრამეტე და მეოცე საუკუნის მთელი ისტორია ამგვარი გამოცდილების თვალსაზრისით სულ ორი თარიღით ამოიწურება.

პირველი ის დღეა, როდესაც საქართველოს პირისპირ მოუხდა თავის საბოლოო ანგარიშების გასწორება აღმოსავლეთთან, რომელიც ისტორიამ ალა-მაჰმად-ხანის სისხლიან სილუეტს ამოაფარა და კრწანისის ბრძოლა და ტფილისის ტრადედია დაარქვა.

მეორე — ეს ჩვენი დამოუკიდებელი არსებობის სამი წელია და განსაკუთრებით უკანასკნელი ომი, როდესაც ჯერ ისევ პეტრე დიდის მიერ აღებული რუსეთის ეროვნული პოლიტიკური ხაზი, რომელსაც რომანოვების დინასტია ამიერ-კავკასიაში საქართველოს მოკავშირის ნიღაბით ატარებდა, იარაღით ხელში გვიკარნახა ამ ერის უკვე წითელმა სარდალმა გეკერმა.

ამ ორი თარიღის გარდა, მთელი დანარჩენი ნაწილი საქართველოს ახალი ისტორიისა ეს მხოლოდ მომზადებაა ამ ორი ეპოქური მოკლენისა.

კრწანისის ბრძოლა — ეს ამუშავება და გამოყენებაა საქართველოს მიერ თავისი ნამდვილი დამოუკიდებელი არსებობის მოსაპოვებლად, მთელი იმ ფიზიკური და ზნეობრვი ღრებულობის, რის გადარჩენა და დაგროვებაც კი მოახერხა ერმა თამარის შემდეგ ამ ხანის განუწყვეტელი ბრძოლის ქარცეცხლიდან და მონობის ვაებიდან.

ჯერ გამოვიყენეთ ბრძოლის ყველა საშუალება და დავმარცხდით.

საქართველოს დამოუკიდებლობის ხანა და უკანასკნელი ომი — ეს გამოცდა იყო ერის შემძლებლობისა და აღზრდის, რომელიც საქართველომ მოიპოვა კრწანისის ბრძოლის შემდეგ. აქაც დავმარცხდით იმის მიუხედავად, რომ გვქონდა ბრძოლის მოგების ყველა შანსი.

აი ეს ფაქტები, რომლის მოწმეც არის უკანასკნელი თაობა ჩვენი ერისა, წარმოადგენენ მის განძს და უნდა გადაეცეს მას.

„მხედარის“ რედაქცია სიამაყით დაეხმარება ყოველ ქართველს თავის ამ მოვალეობის შესრულებაში ერის წინაშე და სიამოვნებით დაუთმობს ალაგს ყოველ ისტორიული ღირებულების მოგონებებს. ამ შეგნებით ვესურს შევეუდგეთ ისტორიულ მოგონებათა ბეჭდვას და ვთხოვთ ყოველ ქართველ ემიგრანტს, გადმოგვცეს თავისი მოგონებანი საქართველოს დამოუკიდებლობის ხანიდან.

ვიცი, რომ ძნელია ისტორიული ფაქტების შეხება მაშინ, როდესაც ამ ფაქტების ავტორნი ჯერ ისევ ცხოვრების სარბიელზე სდგანან, მაგრამ გვრწამს ჩვენი ემიგრაციის ეროვნული შეგნება და მომზადება: გვრწამს, რომ აუქცევს იგი გვერდს ყოველ სიძნელეს და მოახერხებს დღევანდელ წყლულთა შეუხებლივ, გადასცეს ისტორიას ფაქტები, რო-

მელიც ახლო მომავალში შეიძლება სამუდამოდ დაიკარგონ ისტორიისათვის.

არ გვაინტერესებს არავისი ბრალდება, გამართლება და საერთოდ, გასამართლება. ეს მხოლოდ მომავალი ისტორიის როლია. გვსურს მხოლოდ გადავცეთ ისტორიას უცვლელი ფაქტები უშუალო წყაროდან; ამიტომ ვთხოვთ ყოველ ქართველს, მისი პირადი შეხედულების განურჩევლად, გადმოგვცეს თავისი მოგონებანი იმ სახით, როგორაც ავტორი ხედავდა ფაქტებს სახელმწიფოებრივი იერარქიის იმ საფეხურიდან, რომელიც მას ეკავა ჩვენი ერის ცხოვრებაში.

† კაპიტანი დავით მაჭავარიანი

ხანმოკლე ავადმყოფობის შემდეგ 23—7—32 წ. ქ. ვილნოში გარდაიცვალა კაპიტანი დავით მაჭავარიანი.

განსვენებული დაიბადა ქ. ტფილისში, 1892 წლის მაისს. ვლადიკავკავის კადეტთა კორპუსის გათავების შემდეგ ასრულებს მოსკოვის სამხედრო სასწავლებელს და 1911 წლიდან მსახურობს ოფიცრის ხარისხით. მოკლე ხანში აღწევს პოდპოლკოვნიკის თარისს. დამოუკიდებელ საქართველოში პირველ დღიდანვე ასრულებს სხვადასხვა თანამდებობას და ბოლოს, როგორც მაიორი მივლინებულია სამხედრო სასწავლებელში გუნდის უფროსის თანამდებობაზე.

იუნკერთა სკოლასთან ერთად ვადის იგი ტაბახმელაზე. თავისი სიმამაცით, ვაჟკაცობითა და თავისგანწირვით იმსახურებს საერთო პატივით, ცემას და სიყვარულს; კეთილი თვისებების წყალობით კი ხდება იუნკრებისათვის ძვირფას მეგობრად და ამხანაგად..

წაგებული ომის შემდეგ, იზიარებს გადარჩენილ იუნკერთა ბედს და იმის მიუხედავად, რომ სახლში რჩება ახალგაზრდა ცოლი და შვილი, გამოდის საზღვარგარედ.

პოლონეთში, თავისი პირადი ღირსებითა და ქცევით, და სამსახურით მიჩნეულია სამაგალითო ოფიცრად და მალლა სწევს უცხოელთა თვალში ქართველი მხედრის სახელს.

დაკრძალულ იქმნა ქ. ვილნოში სამხედრო პატივითა და წესით. განსვენებას დაესწრო მრავალი პირადი მეგობარი-ნაცნობი და საქართველოს კულშემატკივარი.

განსვენებულის პატივსაცემად მირთმეული იყო გვირგვინები სხვა და სხვა წარწერით: ქართველ მხედრებისაგან, ქართული კომიტეტისაგან, სომხური და უკრაინული კოლონიებისაგან, პირველი დივ. შტაბისაგან, პირველ და მეხუთე პოლკთა ოფიცერ-ნაცვლებისაგან, ტულუშის ოჯახისაგან და სხვა.

სამარესთან უკანასკნელი გამოსამშვიდებელი სიტყვებით მიმართეს პოლონურ და ქართულ ენაზე უფროსმა ამხანაგებმა.

მისი დაკრგვით საქართველოსათვის თავგანწირულ მხედართა ოჯახს მოაკლდა ფასდაუდებელი მებრძოლი.

**

ქ. ვილნოში გარდაიცვალა საქართველოს სამხედრო სკოლის კაპიტანი დავით მაჭავარიანი.

განსვენებული 1911 წლიდან მსახურობს რუსეთის ჯარში დასავ-

ლეთის ფრონტზე და იქ არა ერთხელ იქმნა აღნიშნული „როგორც ლა-
რსეული ოფიცერი.

1918 წლიდან იმყოფება საქართველოში და მონაწილეობს საქართვე-
ლოს მიერ წარმოებულ ყველა კომპანიაში.

1921 წლის 23 თებერვლიდან უფროსობს იუნკერთა ქვეითი ასეულს
და ამ დღიდან იმყოფება სკოლაში, ვიდრე ოსმალეთში გახიზვნამდე.

ესე ჯამოიყურება ეს სიცოცხლე „უსულო რიცხვთა ჩარჩოებში; სი-
ცოცხლე, რომელიც როგორც წყლის ერთი წვეთი, მთელი სიმწვავით და
სიზუსტით განასახიერებს ჩვენი ერის მრავალ - საუკუნოებრივ, უკვე
ტრადიციულად ქცეულ ტრადედიას...

გაიარა მძიმე და ხანგრძლივი ვაება 4 წლის უცხო ჯარში ბრძოლისა
სევდიან ჩრდილოეთში.

იბრძოდა ამიერკავკასიის მკერდზე და არ მოჰკლებია არც ბრძოლია
ყამსა სამშობლოს საზღვრების სისხლით მოხაზვისა.

ყველგან ზოგავდა მას სიკვდილი „არ ინდობდა მხოლოდ ცხოვრება.

1921 წლის 23 თებერვალს, ღამე, როდესაც განგება მოხუც ტფილისს
უწყალოდ უშლიდა ახალი ტრადედიის ფურცლებს, ტაბახმელას აღმო-
სავლეთით, უკვე უოფიცრებოდ იბრძოდა იუნკერთა განცალკევებული
მწყობრი, თითქოს უკვე ყველას მიერ მივიწყებული. აი, აქ გამოჩნდა
პირველად კაპიტანი მაჭავარიანი ჩვენს შორის. და აი, თებერვლის ბუ-
რუსიან ღამეს, ამ სიკვდილის ორგის სარეცელზე დაიბადა ის მძლავრი
ნდობა და სიყვარული ჩვენს შორის, რომლის ძლიერებასაც ბრძოლის
ქარცეცხლი იტაცებს უზენაეს სიმაღლემდე და უკვდავებას ადასტუ-
რებს სიკვდილის ცივი ფრთების შრიალი...

დანარჩენი სიცოცხლე დალია სამშობლოდან შორს, უცხოეთში, ოს-
მალეთში და შემდეგ პოლონეთში, მოწყვეტილმა ახალგაზრდა ოჯახს.

უწყალო განგებამ არ აღირსა მას ბედნიერება სამშობლოს მკერდზე
მიძინებისა, და არც უცხოეთში უზოგავდა ნელ და მუდმივ ტალღებს
ულმობელი სევდისა.

დღეს ვერაგმა სიკვდილმა ჩვენს რიგებს კიდევ ერთი მებრძოლი მო-
აკლო და ძველი ქართველისათვის ტრადიციული ტრადედიით გადაკვე-
თა ეს სიცოცხლე, ისე როგორც არა ერთ სამშობლოსათვის წამებულ
საკუთარ კერას მოწყვეტილი ქართველის სიცოცხლე, შორს უცხოთა
შორის, სპარსეთში, ოსმალეთში ან რუსეთში.

დღეს უნეს განმარტოვებულ საფლავს ტყვიის ცრემლებით დასტირის

ჩრდილოეთის ნისლიანი ცა, მაგრამ თუ ერთ ჩვენთაგანს მაინც ელიონა სამშობლოს ველზე ბრძოლის ბედნიერება, შენი აჩრდილიც იქ იქნება და შენს სევდით მოღალულ ცხოვრებიდან განსვენებისას ვერ მოგმართავთ სხვაგვარად, თუ არ ძველ ქართველ მეომარის ბრძოლის ველზე გამომშვიდების სიტყვით:

გამარჯვებით ძვირფასო მეგობარო!

ეკონომიური ძალების მნიშვნელობა

ომიანობისათვის

საერთო შენიშვნები. ყველა ხალხის ცხოვრებაში ეკონომიურ საკითხებს თვალსაჩინო ალავი უკავიათ, არამც თუ მათ შინაურ მდგომარეობაში, არამედ საერთაშორისო პოლიტიკაშიაც. ეკონომიური საკითხი შეიქმნა უმთავრეს საკითხად, რომლის ირგვლივ ყველა სხვა საკითხი ტრიალებს. ომის გამოცდილებამ წამოაყენა საკითხი ყოველმხრივი და დაწვრილებითი მომზადება მობილიზაციისა, ეკონომიური ძალებისა; მან დაამტკიცა, რომ ეკონომიური ძალები თამაშობენ უმთავრეს როლს ომის მოგებაში.

ყველა სახელმწიფოში ეს რწმენა მიღებულია, როგორც ჭეშმარიტება და ამ ფაქტზე ლაპარაკს ზედმეტად სთვლიან. დღევანდელი ომები, რომლებსაც აწარმოებენ მრავალ - მილიონიანი ერები, მოითხოვენ აუარებელ ტექნიკურ მასალას, რაზეც დღემდე წარმოდგენაც არ ჰქონდათ და აგრეთვე ომისათვის მთელი ეკონომიური ძალების მობილიზაციასაც. მობილიზაციის გამოცხადებით სახელმწიფო არ უნდა ჩავარდეს თავიდანვე კრიტიკულ მდგომარეობაში, რომლის გამოკეთება შემდეგ ძნელია. გეგმა მეურნეობის მობილიზაციისა არის ეხლანდელ დროში საძირკველი საოპერაციო მომქმედ გეგმისა. მებრძოლი ელემენტი, მისი ტყვია-წამალი, ზარბაზნები და გაზები — ვერ უშველის ერს, თუ მათ გვერდით არა აქვს ხორბალით სავსე ტომრები. მშვენიერად შემუშავე-

ბული სტრატეგიული მანევრების ჩატარება შეუძლებელია, თუ რკინიგზას ნახშირი ან ავიაციას და ავტომობილს ბენზინი დააკლდა. ამის მაგალითია გერმანია, რომელსაც ჰყავდა შესანიშნავად მოწყობილი და გაწითენილი ჯარი, მცოდნე სარდლობა, მაგრამ მათ ვერ უშველეს გერმანიის ერს და როდესაც დადგა საკითხი გამარჯვებისა, იმის მიუხედავად, რომ გერმანული ჯარი მშვენიერად იბრძოდა, ომი წააგო. მიზეზი ამისა იყო შიმშილობა. ტომსიკამ აჯობა ხმალს, მძლავრმა ორგანიზმმა მოახდინა კაპიტულაცია კუჭის წინაშე. ამიტომაც ეკონომიური ძალების მობილიზაციის მომზადება უნდა იქმნეს დაყენებული სამხედრო ძალების მობილიზაციის გვერდით. თანამედროვე სახელმწიფოში ვალდებულნი არიან მიიღონ ყოველი ზომა, რათა ომიანობის დროს აუარებელი მოთხოვნილებანი დაფარული იყოს თვით სახელმწიფოში დაგროვილი და გარდაქმნილი მასალებით. სათანადო ორგანოების მოვალეობას შეადგენს უმაღლეს წერტილამდე აიყვანონ ყოველი ეკონომიური დარგის განვითარება და ეს ხალხის სიმდირე გამოიყენონ ომის საწარმოებლად. ამასთანავე ეკონომიური ცხოვრება ჩაყენებულ უნდა იქნეს ახალ კალაპოტში, სამხედრო მოთხოვნილებათა თანახმად, იმის მიუხედავათაც, თუ იგი ხანდახან ეკონომიურ უფლებებსაც კი ეწინააღმდეგება.

ამ ახალ ეკონომიურ მოთხოვნილებებს უმთავრეს მიზნად უნდა ექნეს:

— სახელმწიფოებრივი სიმდიდრის გამრავლება, ყოველ-მხრივ მისი უაღრესად განვითარება და აგრეთვე მისი გამოყენება ომიანობის დროს.

— ცდა ყოველივე დარგში ეკონომიური დამოუკიდებლობისა ანუ თვით-დაკმაყოფილების პრინციპის გატარებისა.

საქართველოს ეკონომიური დახასიათება და მომავალში მისი თვითდაკმაყოფილების საკითხი

უპირველესად ყოვლისა საჭიროა გავიცნოთ საქართველოს ეკონომიური მხარე. ამისათვის გადავათვალიეროთ, შეძლების-და-გვარად, მისი ეკონომიური მდგომარეობა და ვნახოთ რა შესაძლებლობა გვაქვს განვითარებაში.

საქართველოს მოსახლეობის უმრავლესობა მიწათმოქმედებას მისდევს. ბუნებრივი პირობების მიხედვით, მცხოვრებნი ზოგჯერ ხორბლეულებას აშენებენ, ზოგჯერ ბალებს და ტენიკურ მცენარეთ, და მიუხე-

დავით იმისა, რომ საქართველოს დიდი ბუნებრივი სიმდიდრე მოქმედებს, მისი ეკონომიური მდგომარეობა ძლიერ დაქვეითებულია. ამ ჩამოქვეითებას აქვს თავისი ისტორია. სადაც დიდი ადგილი უკავია იმ პოლიტიკას, რომელსაც რუსეთი ჩვენში აწარმოებდა. ცნობილია, რომ სამრეწველო განვითარებას მეფის მთავრობა აფერხებდა ჩვენში, რათა შიგნითა ცენტრალური რუსეთის მრეწველობა აეწია და ამით კავკასია რუსეთის ეკონომიურ დამოკიდებულებაში ჩაეგდო. მართლაც, ბუნებრივი სიმდიდრე ამიერ-კავკასიისა და განსაკუთრებით საქართველოსა, იძლეოდა გარანტიას მრავალ-გვარ მრეწველობის განვითარებისათვის, რომელიც გამოაცლიდა ხელიდან რუსეთს ბევრ ბაზრებს თვით რუსეთში, — და აგრეთვე მისი გეოგრაფიული მდგომარეობა აძლევდა მას ადვილ საშუალებას წყლით გაეზიდა თავისი საქონელი და ყველა ქვეყნიდან წყლითვე მიეღო საჭირო საქონელი. მართალია, 79.6 პროცენტზე მეტს სოფლად, რომლიდანაც 94-95 პროც. მისდევს სოფლის მეურნეობას, მაგრამ საქართველოს აქვს ბუნებრივი სიმდიდრე, როგორც შავი-ქვა, ქვანახშირი, ტორფი, ნავთი, რკინა, სპილენძი, სალიტოგრაფიო ქვა და სხვა მადნეულობა. ყველა ეს სიმდიდრე იმის დამამტკიცებელია, რომ საქართველო მომავალში შესძლებს თავისი მრეწველობის უაღრესად განვითარებას, მოიპოვებს ბევრ ევროპულ და აზიის ბაზრებს და ამასთანავე შესძლებს თავისი ყოველგვარი შინაური მოთხოვნილება თვითონვე დაიკმაყოფილოს, ცოტაოდენი გამონაკლისით, რასაც სამხედრო თავალსაზრისით დიდი მნიშვნელობა აქვს.

დიდი მნიშვნელობა აქვს და სასიქადულო მომავალიც მოელის ქიმიურ მრეწველობას საქართველოში, რომლის შექმნას და განვითარებას ხელს შეუწყობს ნახშირი, ნავთი, გოგირდი, რომელიც უხვად მოიპოვება ჩვენში.

საჭიროა ტყავის მრეწველობის აწევა, რომელიც დაბალ საფეხურზე სდგას.

თვითდაკმაყოფილების ცდა ნიშნავს ერთ და იმავე დროს ყოველ მხრივად შემომქმედ ძალთა განვითარების ცდას, უმეტეს ნაწილად იმ დარგებში, რომელნიც აუცილებლად საჭირო არიან, რათა სახელმწიფომ, რომელიც მოწყვეტილი იქნება სხვა ქვეყნებიდან, ომიანობის დროს შესძლოს არსებობა და მით უმეტეს, ომიდან გამარჯვებით გამოსვლა.

ქვეყანა, რომელსაც არა აქვს თავისი სურსათი, ნახშირი, ნავთი, თა-

ვისი სამხედრო მრეწველობა (იარაღი, ამუნიცია, აეროპლანები, ვაზუბი და სხვა) და ამ მრეწველობისათვის საჭირო ნაღდი მასალა, იმყოფება მუდმივ განსაცდელში და შიშში, და ომიანობის დროს, შეიძლება მასზე ბევრად უფრო სუსტ სახელმწიფოს ემსხვერპლოს.

თვითდაკმაყოფილების თვისებანი არ ნიშნავენ იმას, რომ რომელიმე ერი სრულებით იქმნეს სხვა ქვეყნებიდან მოწყვეტილი და მათთან კავშირი არა ჰქონდეს. დღევანდელ პირობებში სახელმწიფოები ისე გადახლათული არიან ერთმანეთზე ეკონომიურად და პოლიტიკურად, რომ ამაზედ ლაპარაკი ზედმეტია. მაგრამ ყოველი ერი უნდა ეცადოს, რაც შეიძლება, თავისი ძალებით დაიკმაყოფილოს თავისი მოთხოვნილებანი და იმ შემთხვევაში, თუ ომიანობის დროს, სხვა ქვეყნებს იქმნა მოწყვეტილი, ისე უნდა ჰქონდეს განვითარებული ეკონომიური მდგომარეობა, რომ, რაც შეიძლება, მეტ ხანს შესძლოს თავისი საკუთარი ძალებით არსებობა.

ბამბის და სელის წარმოება უნდა იქმნეს განვითარებული; ამას ჩვენი ბუნება ხელს უწყობს.

მეცხვარეობას, რომელიც ჩვენში გვარიანად იყო დაყენებული და უკანასკნელ ხანში ძლიერ შესუსტდა, უნდა მიექცეს დიდი ყურადღება და უმეტეს ნაწილად გავაშენოთ ჯიშინი ცხვრები, რომლებიც მაღალხარისხოვან მატყლს იძლევიან. ამას ჩვენი ჰავა და ბალახი ხელს უწყობს.

საქართველოს შეუძლია მიწათმოქმედება ისე ასწიოს, რომ საკმარისი სურსათი ექნება.

მისი მინერალური სიმდიდრის და ტყეთა საშუალებით შესძლებს იგი თვითდაკმაყოფილების საკითხის მოწესრიგებას.

რასაკვირველია, საჭიროა დრო და ხანი და დიდი ენერჯია. შრომა და კაპიტალი ყველა ამოცანის შესასრულებლად. ამას გარდა, მომავალში, თუ კავკასიის ერებს შორის მოხდა სოლიდარობა და კონფედერაციის იდეამ გაიმარჯვა და ბოლოსდაბოლოს დარწმუნდენ კავკასიის ერები იმაში, რომ მათივე ინტერესები მოითხოვს ამას, — კავკასიის სტრატეგიული - გეოგრაფიული მდგომარეობაც ძლიერ შეუწყობს ხელს ჩვენი დამოუკიდებლობის დაცვას. საერთოდ უნდა ითქვას, რომ საქართველო ბუნებრივი სიმდიდრის მხრივ იმყოფება ძლიერ კარგ მდგომარეობაში და ამ სიმდიდრის გამოყენება კულტურული და ეკონომიური მხარეების უმაღლეს წერტილამდე აღწევასაც ხელს შეუწყობს.

მიწათმოქმედება. მიწათმოქმედებას უჭირავს ყველა სახელმწიფო უმთავრესი ადგილი ერის თვითდაკმაყოფილების საკითხში. ამ მეურნეობის დარგის წყალობით ყოველი სახელმწიფო აკმაყოფილებს თავისა სურსათის მოთხოვნილებებს. როგორც მაგალითად: ხორბალი, ხორცი, ქონი, კარაქი, კვერცხი, მწვანეულობა, ხეხილი და სხვა, ურომლისოდ არც ერთ სახელმწიფოს არ შეუძლია ილაპარაკოს თვითდაკმაყოფილებაზე. ჩვენი სამშობლო უმთავრესად სოფლის მეურნეობის ქვეყანაა, რომელშიდაც მიწათმოქმედებას პირველი ადგილი უჭირავს.

რაც შეეხება რესპუბლიკის ტერიტორიის საერთო სივრცეს, პროფ. გეტმანის ცნობებით, იგი უდრის 72.406.18 კვ. კილომეტრს (ესე იგი 7.240.400 ჰექტარს) და შეიძლება იქმნეს გაყოფილი სამ ნაწილად: — დასავლეთი საქართველო აზხაზეთით, აღმოსავლეთი საქართველო სამხრეთ ოსეთით და სამხრეთი საქართველო ე. ი. აჭარა.*)

1926 წ. მიწათმოქმედების კომისარიატის ცნობებით შემდეგნაირად იყო იგი განაწილებული დესეტინებში: — კულტურული მიწა — 1.390.900 დეს. ე. ი. 21.7 პროც. — საძოვარი და საბალახო — 1.641.200 ე. ი. 25.8 პროც. — ტყე — 2.320.900 ანუ 36.4 პროც. — გამოუყენებელი მიწა — 1.024.500 ე. ი. 16.1 პროც.

მიწის დამუშავების ძლიერ დაქვეითებული წესით აიხსნება ის, რომ მეტად მცირე მოსავალი იცის ჩვენმა მიწამ, და არც აკმაყოფილებს გლეხს, და დიდ პროცენტ თესლსაც მოითხოვს. საშუალოდ რომ ავიღოთ, მიწის ძლიერ მცირე ნორმა მოდის თვითეულ მიწის მუშაზე. დიდი მნაშენელობა აქვს მიწის მელიორაციას; ბოლშევიკურმა ხელისუფლებამ მოათავსა თავის ხუთწლიან გეგმაში ამ საკითხის მოწესრიგება;

*) ბ-ნი დიომიდე თოფურიძე თავის „საქართველოს ეკონომიკას საფუძვლებზე“-ში აღრიცხავს 71.619.400 კვ. კლ. ამასთანავე აღნიშნავს, რომ სინამდვილეში საქართველოს ტერიტორია 20-30 პროც. მეტი უნდა იყოს, რადგანაც იგი მეტ-წილად მთა-გორიანი ადგილია და ამის გამო სისწორით არ არის გაზომილი.

აქ აღენიშნავ, რომ ყველა სტატისტიკური ცნობა დამყარებულია: — ბ. გეტმანის „საქართველოს ეკონომიური გეოგრაფია“; ბ. ჯანაშვილის „საქ. ეკონ. გეოგრაფია“ და დ. თოფურიძის „საქ. ეკონომიკის საფუძვლები“.

მისი ანგარიშით, ხუთი წლის განმავლობაში უნდა გააფართოონ გისი მიწების სივრცე 265.500 დესეტინით, რომლიდანაც 133.000 დეს. პურეული უნდა დაითესოს. საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში მოსახლეობა სწირად სახნავს ხელოვნურად რწყავს. დასავლეთ საქართველოში სარწყავი მიწების რაოდენობა აღმოსავლეთ საქართველოსთან შედარებით ნაკლებია. აღმოსავლეთ საქართველოში მიწა უფრო მშრალია, რის გამო ტერიტორიის მეტი სივრცე მოითხოვს რწყავს. დასავლეთ საქართველოში დაბალ ადგილებზე ნიადაგი ზაფხულობით ადვილად შრება. ეს გარემოება ხელს უწყობს მცენარეთა აღმოცენებასა და ზრდას, რის გამო მცხოვრებნი ვალდებული არიან ხელოვნურ რწყავს მიმართონ და სწორედ ეს ადგილები იძლევა საუკეთესო კულტურულ მცენარეებს, როგორც ბამბა, ბრინჯი, თამბაქო და სხვა. რასაკვირველია, სარწყავი სისტემის მოწყობას სერიოზული ყურადღება უნდა მიექცეს და უმაღლეს წერტილამდე განვითარდეს. რაც ჩვენს გლახობას საშუალებას მიცემს ინტენსიური მეურნეობის წარმოებაზე გადავიდეს და აგრეთვე გააფართოონ კულტურული მიწების რაოდენობა. დიდ საჭიროებას წარმოადგენს, რომ სახნავ მიდამოებში, სოფლებში გამართული იყოს დიდი ბელლები, სადაც დაგროვილ უნდა იქმნეს ხორბალი. ეს ბელლები მოგვცემს ხორბლის დაგროვების საშუალებას, როგორც შინაურულ, აგრეთვე საზღვარგარედ მის გასატანად; იგივე ქმნის კარგ საშუალებას ხორბლის შესანახად, მის გასაწმენდათ და კლასიფიკაციისათვის. ამასთანავე აძლევს სახსარს გლახობას, რათა საუკეთესო კონიუნქტურის ფასებს უცადოს. ხორბალი ადვილად შეიძლება ერთი ადგილიდან მეორეზე იქმნეს ვადატანილი, სადაც ხორბლის მეტი მოთხოვნილებაა და ამით ის ქაოსი, რომელიც მუდამ არსებობს, მისი ტრანსპორტის დროს, იქმნეს აცდენილი. ვინაიდან უცხოეთის ბაზარზე გადის ჩვენი იმერული სიმინდი, საჭიროა, რომელიმე ნავსადგურთან გამართული იყოს ელევატორები, რომლის დანიშნულება იქნება სიმინდის დაგროვება და ამასთანავე მისი გადარჩევა და კლასიფიკაცია. რასაკვირველია, ამ ელევატორების და ბელლების მოწყობა უნდა ითავოს თვით სახელმწიფომ.

ხორბლეულობის რაციონალური შენახვა მოსავლიან წლებში და მით მოუსავლელ წლების მოთხოვნილებების მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება, ჯარის მოთხოვნილებების მშვიდობიან დროს უზრუნველყოფა, მობილიზაციის გამოცხადებისათანავე გამოკვების საკითხის მოწესრიგება, ვინაიდან მშვიდობიანობის ხანიდან ომიანობაზე გადასვლის

დროს გამოკვების საკითხს უჭირავს უმთავრესი ადგილი, საზღვარგარეთ რედ ვატანა, რითაც სავაჭრო ბალანსის გაძლიერდება და სხვა — ყველა ეს არის საერთო სახელმწიფოებრივი მიზნები, და ამიტომაც თვით სახელმწიფომ უნდა იკისროს ამ საკითხის მოწესრიგება.

საქართველოს კულტურული მიწის უდიდეს ნაწილზე შემდეგ ხორბლეულს სთესენ: პური, სიმინდი, ქერი. ეს სამია უმთავრესი. ამას გარდა მოჰყავთ სხვა ხორბლეულობაც, როგორც: ჩალთკუთი (დაუცხვებელი ბრინჯი), ღომი, ჭვავი, ასლი, ბურღული და სხ.

1909-1913 წწ. წლიური საშუალო მოსავალი მთელ საქართველოში ბათუმის ოლქის გამონაკლისით, უდრიდა სიმინდის 27.300.000 ფუტს, მის ოლქის ჩათვლით — 49.100.000 ფუტს.

1924 წ. მთელი საქართველოს პურეულის მოსავალი უდრიდა 38.908.000 ფუტს, რომლიდანაც შემოდგომისა და გაზაფხულის პურის მოსავალი იყო 4.867.000, ქერი შემოდგომის და გაზაფხულის — 3.140.000 ფ., სიმინდი და სხვა ხორბლეულობა კი 30.900.000 ფუტს. ჩვენი მოთხოვნილება წლიურად უდრის 46 მილიონ ფუტს, სათესლედ ჩვენ გვჭირდება 5.330.000 ფუთი, საქონლისა და ფრინველებისათვის შესაძლებელია ვივარაუდოთ 2.000.000 ფუთამდე, სულ დაახლოვებით — 53-54 მილიონი ფუთი ხორბლეულობა.

დიდი მნიშვნელობა აქვს მცხოვრებთა და საქონელთა გამოკვებისათვის კარტოფელს. ჩვენში მიწა ხელს უწყობს მის გავრცელებას და ეს კო რაციონალურ მიწის ნაყოფის შეცვლის საშუალებას იძლევა, რაც მიწის მოსავალს ამრავლებს. 1923 წლის სასოფლო მეურნეობის აღწერის ცნობებით, კარტოფელს ეჭირა 4.330 დესეტინა, რაც არ არის საკმარისი და საჭიროა ამ სივრცის გაფართოება.

როგორც ზემოდ ნაჩვენებ ციფრებიდან სჩანს, საქართველოს თავისი მოსავალი არ ყოფნის და ვალდებულია სხვა ქვეყნებიდან შეავსოს თავისი დანაკლისი, მით უმეტეს, ომიანობის დროს, როცა წარმოება ძლიერ ვარდება, რაც აიხსნება, ერთი მხრივ, მობილიზაციით და შემდეგ მოწვევებით, რის გამო მიწის მოქმედებას ეცლებიან გაწრთვნილი და გამოცდილი მუშები, და მეორე მხრივ, რეკვიზიცია საქონლისა და ურმებისა (ტრაქტორებისა, რომელნიც ადვილად შეიძლება ტანკებად იქნენ გადაკეთებული). ამას გარდა, მიწათმოქმედების დაცემაში დიდ როლს თამაშობს ხელოვნური სასუქის უქონლობა. ვინაიდან ომის დროს ადვილად შეიძლება ყოველი იმპორტი შესწყდეს და ან კიდევ ასაფეთქე-

ბელი მასალების წარმოების გაფართოებისა გამო. შემცირდეს ხელოვნური სასუქის პროდუქცია, ვინაიდან ორი უმთავრესი ქიმიური სიმყავე. როგორც მაგალითად, გოგირდის სიმყავე და აზოტის სიმყავე, ორივე დიდ საჭიროებას წარმოადგენს, როგორც ასაფეთქებელ მასალების დამზადებაში, ისე ხელოვნური სასუქის შექმნაში.

ვინაიდან მიწათმოქმედების წარმოების აწევაში დიდ როლს თამაშობს სასუქის ხმარება და უპირველესად კი ხელოვნურისა, საჭიროა ამ საკითხის მოწესრიგება. ამასთანავე უნდა ვეცადოთ, რომ ეს მრეწველობა იქნეს ისე მოთავსებული, რომ ომიანობის დროს არ წარმოადგენდეს მტრისათვის ადვილად შემოსასაღებ ადგილებს. რასაკვირველია, ომის გამოცხადებისათანავე ნაწილი ამ საწარმოთა გადავა ასაფეთქებელი მასალის დამზადებაზე. ომიანობის დროს ჯარის გამოკვება მჭიდროთაა დაკავშირებული მთელი საზოგადოების გამოკვებასთან. ეს საკითხი უნდა იქმნეს განხილული, როგორც მთელი ერის გამოკვების საკითხი; ამისათვის მშვიდობიანობის დროს უნდა მიექცეს დიდი ყურადღება ამ საკითხის შესწავლასა და დამუშავებას. მსოფლიო ომის დროს ამ საკითხის დასაკმაყოფილებლად ორ საშუალებას მიმართავდნენ მებრძოლი ერები: 1) რაც შეიძლება მეტად გაემრავლებიათ, საკვები სურსათი, და 2) მისი ულუფა შეემცირებიათ. სურსათის გამრავლება შეიძლება იმპორტით და საკუთარი წარმოების გაფართოებით. იმპორტის, როგორც ზემო მოგახსენეთ, განხორციელება ხშირად შეუძლებელია, ამასთანავე აუარებელ სახელმწიფოებრივ თანხებს მოითხოვენ და ამიტომაც უმთავრესი ყურადღება უნდა მიექცეს შინაური მრეწველობის განვითარება-გაფართოებას.

რაც შეეხება ულუფის შემცირებას, საკითხი გამოსაკვებ სურსათის ეკონომიისა უსათუოდ უნდა იქნეს ომიანობისას ჩატარებული. ეკონომიზაცია უნდა შეეხეს ყველა დარგს. პრინციპი, რაც შეიძლება მეტი გამოყენება ყველა სურსათისა, უნდა იქმნეს პირველ რიგში დაყენებული; რაციონალიზაცია, შეცვლა ძვირ ან ძნელად საშოვარ პროდუქტებისა, უფრო იაფით და ადვილად საპოვნით; რაც შეიძლება შემცირება არა სამხედრო საქმისათვის საჭირო მრეწველობისა, და ყოველივე ნედლი მასალის ანგარიშზე ალებისა, შინაური პირუტყვების მოთხოვნილებების შემცირება, გამოყენება ყოველივე მონარჩენებისა და მშვიდობიან დროისათვის უვარგის სურსათისა — ერთი სიტყვით, ყოველი ზომა უნ-

და იქმნეს მიღებული, რათა თვითდაკმაყოფილება ომიანობის დროს სრულებით იქმნეს ჩატარებული.

ბ-ნი თოფურაძე თავის „საქ. ეკ. საფუძ“-ში აღნიშნავს, რომ საქართველოში თუ რაციონალურად იქმნა მეურნეობა დაყენებული, შესაძლოა სამჯერ მეტი პურის მოსავალი მივიღოთო. მიწამ ჩვენში რომ მოგვცეს იმისთანა მოსავალი, როგორც ევროპაში, 45 მილიონის ნაცვლად იქნებოდა 83 მილიონი ფუთი პურეულიო. ჩვენ უნდა მივიღოთ ყოველი ზომა ჩვენი ძლიერად დაქვეითებული მეურნეობის კულტურულ ნიშნებს დაყენებისათვის და მართლაც, თუ ჩვენი პურეულობის მოსავალი 83 მილიონამდე ავწიეთ, მაშინ არამც თუ შემოვიტანთ უცხო ქვეყნებიდან, არამედ შეძლება გვექნება ზედმეტი დავაგროვოთ დამშეული წლებისათვის და სამობილიზაციოთ, — და აგრეთვე საზღვარგარედ გატანასაც მოვახერხებთ, რაც ჩვენ სავაჭრო ბალანსს ასწევს.

ბი — ნა ქუ — ძე

ცხენოსანი ჯარი მომავალ ომში

მსოვლიო ომის შემდეგ, სამხედრო მეცნიერთა შორის აზრთა სხვადასხვაობამ იჩინა თავი ცხენოსანი ჯარის ორგანიზაცია, დანიშნულება და მნიშვნელობაზე მომავალ ომში.

ჩვენს მომავალ ეროვნულ სახელმწიფოში, იმედია სამხედრო წრეები ისარგებლებენ დიდი ომის მაგალითებითაც და ომის შემდეგ მომხდარ ცვლილებებით ცხ. ჯ. ორგანიზაციაში, და ისე მოაწყობენ ცხ. ჯ. როგორც ამას მოითხოვს საქართველოს მომავალი საზღვრები, მისი გეოგრაფიული — ტოპოგრაფიული პირობები და ის დანიშნულება, რომელიც ექნება ცხენოსანი ჯარს საქართველოში. ეს უკანასკნელი დებულება მით უმეტეს საინტერესოა, რომ ჯერჯერობით კიდევ არ არის ნათლად გამორკვეული და ერთნაირად დამყარებული ყველა სახელმწიფოში აზრი, თუ როგორ როლს ითამაშებს მომავალი ომის დროს ცხენოსანი ჯარი. ამიტომაც არის, რომ ინგლისში და საფრანგეთში მოხდა ერთგვარი შემცირება (რედუქცია) ცხ. ჯ., მაშინ როდესაც გერმანიაში (მი-

უხედავად ვერსალის ხელშეკრულებისა, რომლის ძალით გერმანიას 6000 ჯარიდან უფლება აქვს 16 000 ცხ. ჯ. იყოლოს). საბჭოთა რუსეთში და პოლონეთში არის ტენდენცია ცხ. ჯ. გამრავლებისა და გაძლიერებისა. ამ უკანასკნელთ გათვალისწინებული აქვთ ის განსაკუთრებული პირობები, რომელშიდაც მათ მოუხდებათ ბრძოლის წარმოება — უზარმაზარი გაშლილი ფრონტები, როგორც რუსეთ-პოლონეთის ისევე პოლონეთ-გერმანიის საზღვრებზე!.

მე არ მაქვს განზრახული განვსაზღვრო მომავალი ქართული ცხ. ჯ. რაოდენობა. მე მსურს მხოლოდ გავაცნო მკითხველს ძირითადი პრინციპები თანამედროვე ცხ. ჯ. ორგანიზაციისა. აუცილებელია ამ გამოცდილ პრინციპებზე იყვეს აგებული ჩვენი ცხ. ჯ., რათა შემდეგში ადგილი არ ექმნეს ისეთ ოპერეტულ იმპროვიზაციას ცხ. ჯ., რომელსაც ადგილი ჰქონდა ჩვენში ბოლშევიკებთან საბედისწერო ომის დროს. მობილიზაციის გამოცხადების შემდეგ და მისი წარმოებისას ახალი ცხ. ნაწილების შექმნა ძნელიც არის და უნაყოფოც. ამის მაგალითები მრავალია რუსეთ-პოლონეთის ომიდან. რუსის თეთრი გენერლების გამოსვლების დროიდან და ყველაზე უფრო ნათელი ჩვენი საკუთარი მაგალითი. ლენ. დ. ჰავჭავაძის ეშალონი სავსე ცხ. ჯ. ოფიცრებით, ჩვენმა მთავრობამ 1921 წ. 24 თებერვალს ნაშუადღევს 14 საათზე გაისტუმრა ტფილისიდან სურამში ცხენოსანი ნაწილების შესადგენად, ხოლო მთავრობის მატარებელი უფრო ადრე ჩავიდა რიონში და ქუთაისში, ვიდრე თ-დი ჰავჭავაძე ხაშურში, რა თქმა უნდა, ლენინალ ჰავჭავაძემ თავისი ამოცანა ვერ შეასრულა შისგან სრულიად დამოუკიდებელი მიზეზების გამო და ცხ. ჯ. საუცხოვო ოფიცრები უჯარისკაცებოდ (თუ აო ჩავთვლით 2-3 ცხ. ასეულს, რომლის შედგენას გზადაგზა აუარებელი შრომა და ენერგია დასჭირდა) ჩაიყვანა ბათომში...

მაგრამ დავუბრუნდეთ ჩვენს საგანს.

რა გვასწავლა დიდმა ომმა?

მსოფლიო ომის წინ ის აზრი იყო გავრცელებული, რომ ცხენოსანი ჯარის დანიშნულებაა მოპირდაპირის ცხ. ჯ. ბრძოლა და მისი დამარცხება. მაშასადამე, სრულიად სამართლიანი იყო ცხ. ჯ. წრთენა გადაჭარბებით, — მხოლოდ ცხენოსან წყობილებებში და ისიც დიდი ერთეულებით და მოჯრილ წყობილებებით. ხშირი იყო ვარჯიშობა რაზმებით, ბრიგადებით და დივიზიებით. ხმლისა და შუბის ხმარებამ უმაღლეს განვითარებას მიაღწია. „გამარჯვება შას ეკუთვნის, ვინც პირველი შე-

უტევს და გამოიყენებს უკეთ მოჯრილ წყობილებას“-ო, ამბობდენ სარდლები. ამიტომაც ნაკლებ ყურადღებას აქცევდენ ცხენოსანთა ქვეითი გაწრთენა-გავარჯიშებას, სროლას და არტილერიის ცეცხლის მნიშვნელობას სწორად ვერ აფასებდენ. ასეთივე აზრისა და შეხედულების იყო გერმანული ცხ. ჯ. სარდლობაც. როდესაც მას მოუვიდა საიდუმლო ინსტრუქციები რამოდენიმე თვით ადრე, ვიდრე დიდი ომი დაიწყებოდა. ამ ინსტრუქციების მიხედვით, გერმანელები ომის დაწყებისათანავე ერიდებოდნენ ცხენდაცხენ ბრძოლას, და უმრავლეს შემთხვევაში, რუსთა ცხენოსან შეტევებს დაქვეითებულნი წინასწარ მომზადებული პოზიციებიდან ძლიერი ცეცხლით უმასპინძლებოდნენ. დაქვეითებას იძულებულმა მოპირდაპირემ კი მალე დაინახა, რომ ქვეითი ბრძოლისათვის საკმარისი მომზადება აკლდა. აღმოჩნდა, რომ ისევე საჭირო იყო ცხ. ჯ. ქვეითად ბრძოლის ცოდნა, როგორც ცხენ-და-ცხენ. ხშირი იყო შემთხვევა, როდესაც მიზნის მისაღწევად საჭირო დარჩა ცხ. ჯარის ნაწილს კიდევ ცხენდაცხენ ემოქმედნა. ხოლო დიდი ერთეულების ცხენდაცხენ მოქმედებისათვის განსაკუთრებული პირობები იყო საჭირო, როგორც მაგალითად, დამარცხებული მოპირდაპირის დევნა. აი, რა დაანახვა ომის პირველმა თვეებმა ცხ. ჯ-თა სარდლობას.

უდიდესი როლი დიდი ომის დროს ცეცხლის სიძლიერემ ითამაშა. თეორეტიულად ყველა დარწმუნებული იყო, რომ ცეცხლი დიდ როლს ითამაშებდა, ხოლო არავის ეგონა, თუ მას გადამწყვეტი მნიშვნელობა ექნებოდა. ამიტომაც იყო, რომ ომის დასაწყისში ხმარობდნენ მიჯრილ წყობილებებს ისეთ მომზადებულ არმიაშიც, როგორიც ჰყავდა გერმანეთს.

ყველას კარგად ახსოვს, თუ რა რჩეული ნაწილები ქვეითი ჯარისა იღუპებოდა ეკლიან მავთულებზე იერიშების დროს, თუ ეს იერიშები წინასწარ არტილერიის მიერ მომზადებული ერთგვარად უზრუნველყოფილი არ იყო. ცეცხლის ასეთი როლი ვერც ცხ. სარდლებმა გაითვალისწინეს და ამიტომაც მათ მიაკუთვნეს უპირატესობა ცხენოსან იერიშებს, მაგრამ მალე დარწმუნდნენ, რომ ამის გარდა საჭიროა აგრეთვე ძლიერი ცეცხლის საშუალებანი და მათი ჰარმონიული შეთანხმება ცხ. ჯ. მოძრაობასთან. გერმანული სარდლობა დარწმუნდა კიდევ იმაში, რომ ხშირმა ბრძოლამ ქვეითად შეასუსტა უნარი ცხ. ჯ. ცხენდაცხენ ბრძოლისა.

ყველა ზემოდ აღნიშნულმა მიზეზებმა, ცხ. ჯარის სარდლობა მიიყვა-

ნა იმ დასკვნამდე, რომ, აუცილებელი საჭიროა რეფორმები, როგორც
ორგანიზაცია-შეიარაღებაში, აგრეთვე ცხ. ჯ. თვით ტაქტიკაში.

დავიწყით შეიარაღებიდან. გარდა კარგად მოხამებული, ლაშქრობა-
ში ამტანი და გამძლე ცხენებისა, ყოველი ცხ. ეროვნული სათვის აუცი-
ლებელია (ვგულისხმობ ტაქტიკურ ერთეულს) ცეცხლის ძლიერი საშუ-
ალებანი; სახელდობრ: კარგი სისტემის თოფი, ტყვია მფრქვევი, მსუ-
ბუქი და მძიმე, კარგი და მალი ცხ. არტილერია, ჯავშნოსანი ავტომა-
ბილები და მსუბუქი ტიპის (სპეციალური ჯარისათვის) ტანკები. აქ აუ-
ცილებელია ერთი პირობა. ყველა ეს ცეცხლის საშუალება იმდენად
სწრაფი, მოძრავი და ელასტიური უნდა იყოს, რომ არ დააბრკოლოს და
არ შეაფერხოს ცხენოსანი ჯარის სწრაფი მოძრაობა. რაც, როგორც არა
ერთხელ აღვნიშნეთ, ერთი უმთავრესი ღირსებათაგანია ცხ. ჯარისა. წი-
ნააღმდეგ შემთხვევაში, ცხ. ჯარი იქცევა ამ ცეცხლის საშუალებათა
მცველად და მის პირდაპირ დანიშნულებას ვეღარ ემსახურება.

დიდმა ომმა და მის შემდეგ მომხდარმა ცხ. ჯარის მანიოვრებმა (პო-
ლონეთში 1925 წ. საფრანგეთში 1930 წ.) დაამტკიცა, რომ ცხენოსანი
ჯარის მნიშვნელობა არც შემცირებულა და არც გამოცვლილა. რო-
გორც წინააღმდეგ, ისე მომავალშიც მისი მოვალეობაა: დაზვერვა, დაფარვა
და უზრუნველყოფა მობილიზაციის, ჯართა კონცენტრაციისა და ბრძო-
ლა. ხოლო საშუალებანი, რომლებითაც ცხ. ჯ. სარგებლობს, თანამედ-
როვე ტექნიკამ თვალსაჩინოდ შესცვალა.

ენახოთ როგორაა მისი დანიშნულების მთავარი საგანი — დაზვერვა.
როგორ უნდა იქნეს გამოყენებული ცხ. ჯარი დაზვერვისათვის?

მსოფლიო ომამდე დაზვერვა ასე სწარმოებდა: ცხ. ჯარის ნაწილები
გაშლილ-გაჯარილი წყობილების საშუალებით სცილობდნენ გასვლას
მოპირდაპირის ნაწილებთა შორის, მოქცევას მოპირდაპირის ზურგში
და პატარა ლოკალური შეტაკებების დროს სცილობდნენ ცნობების
მოგროვებას ან თითო-ორი ტყვეს ხელში ჩაგდებას. სხვა შემთხვე-
ვაში გამოიწვევდნენ მოპირდაპირის სროლას და ცეცხლის ძალის მიხე-
დვით შეაფასებდნენ მტრის რაოდენობას.

დიდი ომის დაწყებისას ასეთმა ხერხმა ძალიან მცირე, ანუ უფრო
სწორად რომ ვთქვათ, არავითარი ნაყოფი არ მოიტანა. მომავალ ომ-
შიც ეგ ხერხი სრულიად გამოუსადეგარი იქნება. მხოლოდ ნამდვილ
ბრძოლაში შესძლებს ცხ. ჯარი შეკრიბოს საჭირო და უტყუარი ცნო-

ბები. ცხ. ჯ. მოწინააღმდეგეთა აზრი, რომ მის ადგილს მფრინავები და
იჭერენ, გადაჭარბებულია.

მართალია, მფრინავს შეუძლია დიდი სისწრაფით აღმოაჩინოს მტერა
და დიდი სისწრაფითვე მოგვაწვდინოს ეგ ცნობა, მაგრამ მისთვის უფ-
რო ძნელია ვიდრე ცხ. ჯ.-ვის დანამდვილებით გვითხრას, თუ რა დარ-
გის ჯარია და რამდენია იგი. რაც უმთავრესია, მფრინავს არ შეუძლია
მოგვიყვანოს ტყვე ე. ი. ენა. ცხ. ნაკლებად სწრაფია მფრინავზე, მაგ-
რამ უფრო სწრაფი და ელასტიური, ვიდრე ქვეითი. ამიტომ ის წარმო-
ადგენს ერთგვარ საშუალო დარგს ამ ორ ზემო-ხსენებულ ჯართა შო-
რის. სარგებლობს რა მანევრითაც და ცეცხლითაც, მას შეუძლია დამო-
უკიდებლად, ბრძოლის დროს, შეკრიბოს სწორი და საჭირო ცნობები
მტრის შესახებ.

რა სამსახურს უწევს იგი ქვეითი ჯარს?

ქვე. ჯარის წინმცველი ერთეულებიდან ორი დღის სავალ მანძილზე
დაწინაურებული, ცხ. ჯ. უმზადებს ნიადაგს ბრძოლისათვის ქვე. ჯარს;
მიასწავლის მის მიერ ბრძოლაში აღმოჩენილ მოპირდაპირის საბრძოლო
ხაზებს, გააცნობს მტრის ფრთების მდგომარეობას და, რაც მთავარია,
აწვდის ცნობებს ქვე. ჯარის სარდალს, ჯერ კიდევ გზაში მყოფს, რაც
ამ უკანასკნელს საშუალებას აძლევს საჭიროების მიხედვით შესცვალოს
წინასწარ მიღებული ოპერაციის გეგმა და მიიღოს უკანასკნელი გარ-
დაწყვეტილება მოქმედებისა. ყველაფერს ამას ცხ. ჯ. აღწევს ბრძოლის
საშუალებით, მაშასადამე, მისი რაოდენობა ისეთი უნდა იყოს, რომ მან
შესძლოს აწარმოოს ბრძოლა მანამდე, სანამ ქვე. ჯ. არ მოუტყურებს და
ბრძოლის მთავარ ფაზას არ იკისრებს. სამრავნიანი ბრიგადები ასეთი
ამოცანისათვის გამოუსადეგარი გამოდგენ. ამიტომ თანამედროვე არ-
მიებში გადავიდენ 6 რაზმიან დივიზიებზე. მხოლოდ ასეთ ზიდ ერთე-
ულს შეუძლია, დაშორებულს მთავარ ნაწილებსაგან, 2 დღის სავალ-
ზე, დამოუკიდებლად აწარმოოს ბრძოლა და მოამზადოს ნიადაგი გა-
დამწყვეტი ბრძოლებისათვის. შეასრულებს რა ამ პირველ დავალებას.
ცხენოსანი ჯარი გადადის სარდლის რეზერვში და უცდის იმ მომენტს,
რომლისთვისაც მან ბევრი შრომა გასწია. ეს მომენტია უკვე შესუსტე-
ბული და შერყეული მოპირდაპირის საბოლოო დამარცხება. რა თქმა
უნდა, ყველაფერი მდგომარეობაზეა დამყარებული და თუ მდგომარე-
ობამ მოითხოვა, მაშინ ცხ. ჯარმა უნდა გამოიჩინოს მისი ღირებულება
და ვარგისობა. სწრაფად უნდა ეძებროს მოპირდაპირეს, რომელიც უკვე

უკანასკნელი ძალებით თავდაცვით ბრძოლას აწარმოებს, როგების ღვევით, შემოვლით, ზურგში დარტყმით, მოულოდნელი თავდასხმებით შეჰქმნას პანიკა. გამოაცალოს ხელიდან ყოველგვარი ინიციატივა და აიძულოს უწყესო და არეულ დახვევაზე. ასეთ შემთხვევაში ცეცხლის საშუალებათა და განსაკუთრებით მსუბუქი ჯავშ. ავტომობილების გარდა, საპატიო აღვილს შუბი და ხმალი იკავებს. აი როგორ ახასიათებს ამ მომენტს ღენ. ლავინ დელვილი: „თუ იძულებული ხართ (ცხენოსნები) იბრძოლოთ ფეხით, — გააკეთებთ, რასაც შესძლებთ, და თუ ცხენდაცხენ — გააკეთებთ, რასაც მოისურვებთ“-ო

როგორც ზემოდ აღვნიშნეთ, ასეთ მომენტში ჩნდება ცხ. ჯ. ღირებულება და ასეთი მომენტისათვის ყველა საშუალებით, რაც კი შესწევს, უნდა იბრძოლოს და იშრომოს. წინასწარ ბრძოლებში დაღუპულთა რიცხვმა არ უნდა შეარყიოს მისი სიმტკიცე. რათა უნდა იცოდეს, რომ უკანასკნელ მომენტში ერთს ხუთად აინაზღაურებს. ვისაც ეს უკანასკნელი არა სწამს, ის ცხენოსან ჯარში სამსახურისათვის გამოუსადეგარია და ხელიც უნდა აიღოს მასზე.

15 — 8 — 32 წ.

პარიზი.

8. დ — ნი

არტილერია, მისი დანიშნულება და გამოყენება

თანამედროვე ბრძოლაში

8

არტილერიის საინფორმაციო სამსახური

არტილერიის საინფორმაციო სამსახური იღებს თავის დასაწყისს უკანასკნელ საერთაშორისო ომიდან (შემოღებული იყო პირველად ფრანგების მიერ 1915 წელში და სავსებით დაკანონებული 1916 წ.), სადაც

ბრძოლის პირობების სხვა და სხვა ცვლილების გამო, აუცილებელი შეიქმნა დაწვრილებითი და ნამდვილი ცნობების შეკრება, ყოველ-გვარი წყაროებით და საშვალეებით, მოპირდაპირის შესახებ, რომ არტილერიის მოქმედება სათანადოთ ნაყოფიერი ყოფილიყო, და ამასთანავე არ გამოეწვია ზედმეტი ხარჯი ჭურვებისა, რის შევსებაც ერთ უძნელეს საკითხს წარმოადგენდა ყოველი მეტრძოლი მხარესათვის.

ბრძოლის მანძილების ზრდამ და მიდამოსთან შედარებით და ხერხიანად ნიღაბ-მოსხმით მიზნების ფარვამ შეზღუდა ფრიად ნაყოფიერება არედან თვალდევნისა. რომელიც უკვე ვერ იძლევა საკმარის ცნობებს მიზნების გარკვეულ მდებარეობის და მდგომარეობის შესახებ. ამიტომაც წარმოიშვა საჭიროება სხვა და სხვა საშუალებებით და ხერხით და სხვა და სხვა ადგილზე მოპოებულ ცნობების შეკრება-შეჯგუფებისა ერთ ადგილას, სადაც სათანადოთ გადაამუშავებული შეიქმნება და ამოკრებილი დასკვნანი, დამყარებული შემოწმებულ ფუძეზე.

მოპირდაპირის დაჯგუფების და ზურგის სიღრმეში გაგრძელებამ გამოიწვია აგრეთვე აუცილებლობა ნამდვილ და შემოწმებულ ცნობების მოპოებისა მნიშვნელოვან მიზნების მდებარეობის შესახებ, რომლებზედაც ცეცხლის წარმოებას შეუძლია სარგებლობის მოტანა.

ამას გარდა, ზუსტ და დანამდვილებითი ცნობებს მიზნების შესახებ მუდამ შეუძლია შეამციროს დიდი ხარჯი ჭურვებისა, რომელსაც იწვევს თანამედროვე ბრძოლა, და მისცეს ცეცხლს მეტი ნაყოფიერება.

არტილერიის საინფორმაციო სამსახური ომიანობის დროს დიდ ერთეულების არტილერიის უფროსების სამმართველოში და მათი შემადგენლობა დაახლოვებით შემდეგია: — არტილერიი! საინფორმაციო სამსახურის გამგე და მისი თანაშემწე (ოფიცრები), შემდეგ, ტოპოგრაფები, მხაზაენი, მეთვალყურენი და ტელეფონისტები.

ამ სამსახურის დანიშნულებას წარმოადგენს:

— არტილერიისათვის საჭირო ცნობების შეკრება,

— ყოველგვარ წყაროების მიერ მოწოდებულ ცნობების ცენტრალიზაცია.

— გაზინჯვა, შედარება და შეფასება სხვა და სხვა წყაროების საშუალებით მიღებულ ცნობებისა და ნამდვილ ცნობების ჩამოყალიბება.

— უფროსებისათვის და ქვემდებარე ერთეულებისათვის ცნობების გადაცემა,

— ცნობების გამოყენება,

არტილერიის საინფორმაციო სამსახურის ცნობების მიმწოდომი წყაროები არის შემდეგი:

- საკუთარი ორგანოები თვალდევნისა,
- არტილერიის ერთეულების თვალდევნის ორგანოები,
- საკუთარი დივიზიის შტაბი (მეორე განყოფილება),
- უფროს და მეზობელ ერთეულების არტილერიის საინფორმაციო სამსახური.

როგორც ვხედავთ, ცნობების მიმწოდომი წყაროები არტილერიის საინფორმაციო სამსახურისა არიან დამოკიდებულებაში ან უშუალოდ საარტილერიო უფროსობასთან ან კიდევ დიდი ერთეულების შტაბებთან.

არტილერიის საინფორმაციო სამსახურის თვალდევნის საკუთარ სწავლებად არის მხოლოდ საარტილერიო გაზომვის ბატარეები, რომლის მოქმედების შესახებ უკვე გვქონდა ბაასი წარსულ წინამორბედ თავში.

თითქმის ყველაზე მეტ მნიშვნელოვან ცნობების მიმწდომ წყაროდ არის საკუთარი არტილერიის ერთეულები, მეტადრე მოპირდაპირის არტილერიის შესახებ.

მოპირდაპირის არტილერიის მოქმედებისაგან (იმისდა მიხედვით, თუ რამდენი ბატარეია სად და რას ესვრის), მუდამ შესაძლებელი ხდება გამოჩვენება ამ არტილერიის ორგანიზაციისა, აგრეთვე ქვემეხების ყალიბისა და ხარისხისა, რაიც სწავლებას იძლევა გამოიჩვენოს არტილერიის მნიშვნელობა და საერთოდ, ძალების რაოდენობა განსაზღვრულ ფრონტზე. არტილერიის ყოველ ცვლილებისაგან შეიძლება დასკვნის გამოტანა მოპირდაპირის განზრახვების შესახებ.

დივიზიის შტაბებს ცნობებს აწვდიან:

— ქვ. რაზმების საინფორმაციო სამსახური, რომელნიც იძლევიან ფრიად მნიშვნელოვან ცნობებს მოპირდაპირის უზღოვს სფეროზე და ამ რიგად ავსებენ არტილერიის თვალდევნას.

— ტყვეები, რომელთაც შეუძლიათ ცნობების მოცემა მოპირდაპირის არტილერიის პოზიციების და მისი ორგანიზაციის შესახებ, აგრეთვე საკუთარი არტილერიის მოქმედების შედეგების და ნაყოფიერების შესახებ. ამ გვარ ცნობების შესაკრებად სასურველია მუდამ ტყვეების დაკითხვისას იმყოფებოდეს ერთი ოფიცერი არტილერიის საინფორმაციო სამსახურიდან. ხელში ჩადებულ მოპირდაპირის სხვა და სხვა დოკუმენტი იძლევა ცნობებს მოპირდაპირის არტილერიის ორგანიზაციის და მისი გამოყენების შესახებაც.

— ავიაცია, რომელიც დაზვერვით და ფოტოგრაფიით არკვევს მოპირდაპირის არტილერიის პოზიციებს.

— და ბოლოს ყურისგდება ტელეფონებისა და რადიოსი.

არმიის და მეზობელ დივიზიების არტილერიის საინფორმაციო სამსახურთანაც, ყოველი დივიზიის არტილერიის საინფორმაციო სამსახურუნდა იყვეს მუდმივ მჭიდრო კავშირში საკუთარ საშვალელებით შეკრებილ ცნობების შესამოწმებლად და ჩამოსაყალიბებლად.

ყოველი წყაროს მიერ მიწვდომილი ცნობა არტილერიის საინფორმაციო სამსახურის მიერ უნდა დაკვირვებით განხილულ იქმნას, ერთმანეთთან შედარებული და ჩამოყალიბებული, რომ არ არსებობდეს არავითარი სხვადასხვაობა. ყოველი ცნობა შედარებული, შემოწმებული და ჩამოყალიბებული გარკვევით უნდა გადაცემულ იქმნას სადაც ჯერ არს გამოსაყენებლად და ამასთანავე, არტილერიის საინფორმაციო სამსახური უნდა ადგენდეს ტაბულებს ცნობებისა და განსაკუთრებულ რუქებზე აღნიშნავდეს ღირსშესანიშნავ ცნობებს.

ცნობების კვლევა-შეფასება არის არტილერიის საინფორმაციო სამსახურის უფროსის პირადი მოვალეობა, რაშიაც ეს არის პასუხისმგებელი.

თავის კვლევა-ძიების შედეგს ყოველ 24 საათში ათავსებს ცნობათა კომუნიკატებში, სადაც გარკვეულად და შინაარსიანად უნდა იყვეს მოთავსებული ცნობები:

— მოპირდაპირის არტილერიის მოქმედების შესახებ, აღნიშვნით აღმოჩენილ და აღმოუჩენელ ბატარეებისა ან და ცვლილებების და შესწორებებისა;

— ახალ აღმოჩენილ ბატარეების შესახებ (შემოწმებული ან შეუმოწმებელი) იმ წყაროს აღნიშვნით, რომლის საშვალეობითაც იყო აღმოჩენილი;

— საერთოდ მოპირდაპირის პოზიციების მოწყობილობის და ყოველ მნიშვნელოვან მიზნების მდებარეობის შესახებ.

— საკუთარი არტილერიის ცეცხლის შედეგების შესახებ;

გარდა ამ კომუნიკატებისა არტ. საინფ. სამსახური აწვდის, როგორც უფროსებს, ისე ერთეულებს, რომელთათვისაც ეს საჭიროა, ცნობათა ტაბულებს (ევიდენციას) და ცნობათა რუქებს.

ყოველი ამ ცნობებიდან, რომელნიც აღნიშნავენ მოპირდაპირის არტილერიის ფაქტიურ მდგომარეობას, დივიზიის უფროსებს საშუალება

ეძლევათ იქონიონ სათანადო წარმოდგენა, არტილერიის დაჯგუფების მიხედვით. მოპირდაპირის საერთო ძალების დაჯგუფების შესახებაც და ამის მიხედვით კი შეაყენონ საკუთარი გეგმა მოქმედებისა და გასცენ განკარგულებანი მის შესასრულებლად.

დივიზიის არტილერიის უფროსს შეუძლია გამოიტანოს დასკვნა საკუთარი არტილერიის გამოყენების შესახებ და ამ რიგად მოაწესრიგოს ცეცხლის მანევრი, მოპირდაპირის არტილერიის საწინააღმდეგო მოქმედება და საზოგადოთ არსებულ მდგომარეობასთან შესაფერისი ყოველგვარი ცეცხლი.

არტილერიის ერთეულები იყენებენ ამ ცნობებს ტექნიკურად ცეცხლის წარმოებისათვის.

ცნობები საკუთარი არტილერიის მოქმედების შესახებ ნებას იძლევიან არტილერიის უფროსებმა იქონიონ წარმოდგენა მათ მიერ წარმოებულ ცეცხლის ნაყოფიერების შესახებ, რაც ყოველ წარმოშვებულ შეკდომების შესწორების და ამ რიგად მეტი სიზუსტით სროლის წარმოების საშუალებას იძლევა.

არტილერიის საინფორმაციო სამსახური უნდა მოქმედებდეს აგრეთვე მოძრავ ომშიაც. მხოლოდ ამ შემთხვევაში მას წინ ეღობება მრავალი დაბრკოლება, რომელნიც აძნელებენ მის მოქმედებას.

უმთავრესი დაბრკოლება, რომელიც აძნელებს ამ სამსახურის ნაყოფიანად მოქმედებას, არის საზოგადოთ კავშირის სიძნელე მოძრავ მოქმედებისას, რაიც დიდათ აყოვნებს, როგორც ცნობების შეკრებას, ისე გადაგზავნას. მოძრავ ომში მდგომარეობა ფრიალ სწრაფად იცვლება და ყოველ ცნობას მაშინ აქვს მნიშვნელობა, თუ კი დროზე იქნება გამოყენებული: ამიტომ აუცილებელი ხდება ცნობების სწრაფად გამოყენება არტილერიის უფროსების და ნაწილების მიერ, რაც ყოველი ღონისძიებით უნდა იქმნეს მიღწეული.

ამის მიღწევა შესაძლებელი იქნება მხოლოდ არტილერიის საინფორმაციო სამსახურის დეცენტრალიზაციით, თუმცა ამ რიგად ცნობების სიზუსტე ფრიალ შემცირდება, მაგრამ ყოველ შემთხვევაში, ვგებულობთ დროს, რასაც მოძრავ ომში მთავარი მნიშვნელობა აქვს.

არტილერიის საინფორმაციო სამსახურის დანიშნულება და დავალება მუდამ უცვლელად რჩება ბრძოლის ყოველ გვარობისას. მხოლოდ მოძრავ მოქმედებისას, ყოველი ცნობის მომწველენ წყაროების ნაყოფი-

ერება მუდამ იქნება გაცილებით ნაკლები შედარებით მოქმედებებთან, ჩამოყალიბებულ ფრონტისა.

მოძრავ ბრძოლებისას ცნობების დროზე შესაკრებად, არტილერიის საინფორმაციო სამსახურს აუცილებლად უნდა ჰყავდეს დივიზიის წინაწაწულ მოხსენებათა საწყობში თავისი წარმომადგენლებიც, რომელთა დანიშნულება იქნება ყოველ აქ შეკრებილ ცნობებიდან არტილერიისათვის საინტერესო ცნობების ამოკრება და ამ ცნობების მიწოდება ნაწილებისათვის გამოსაყენებლად. რომ ეს შესაძლებელი გახდეს, მათ აუცილებლად უნდა მიენიჭოს კავშირის მრავალი საშუალება. ვინაიდან მხოლოდ ამ პუნქტიდან, როგორც უახლოესიდან ბრძოლის პირველ საზთან. შესაძლებელი იქნება შეკრება ყველაზე მეტად მნიშვნელოვან ცნობებისა, ამიტომაც ეს წარმოებულ უნდა იყვეს პირადად არტილერიის საინფორმაციო სამსახურის უფროსის მიერ.

ამ სამსახურის მეორე ნაწილი კი თანაშემწის უფროსობით იმყოფება დივიზიის შტაბთან და მისი დანიშნულება იქნება შეკრება შემოსულ ცნობებისა არტილერიის უფროსებისა, უმაღლეს ერთეულებისა, მეზობლებისაგან და დივიზიის შტაბისაგან და ამ ცნობების მიწოდება წინაწაწულ ნაწილისათვის არტ. საინ. სამსახურისა.

ამრიგად მოქმედებასაც მოძრავ ომში შეუძლია მოუტანოს არტილერიას დიდი დახმარება ცეცხლის სათანადოთ გამოყენებაში და ამიტომ შეძლების და გვარად არტილერიის საინფორმაციო სამსახური არასოდეს არ უნდა იღებდეს ხელს თავის დანიშნულების შესრულებაზე.

ლ. მ.

მოკლე განხილვა საქართველოს მხედრობისა

1089 — 1222 წლამდე

(დასასრული)

უფრო მოზრდილი მათი ურდონი დაეწყენენ შერდეგ ადგილას: მარჯვენა ფრთა დაბანაკდა დიღმიდან დაწყობილი დიდ-გორამდე დასავლეთისკენ, ასე რომ მარჯვნივ მტკვარი ჰქონდა, უკან თბილისი, ხოლო წინ თრიალეთის მთის აღმოსავლეთი კალთები დააწყებოდა. მეორე ნაწილი მანგლისთან იყო და პირველისაგან განყოფდა ღრმა ხეხვები და მაღალი მთები 3-დან 4-ათას ფუტ. ზღვის დონეზე უმაღლეს; და, მესამე დასი, დასასრულ, დალაგდა მდ. ხრამის სათავეზედ, შუა ჯგუფიდან 4 ალაჯის მანძილზედ. საზოგადო რიცხვი ყველა სამი ურდოსი 75, 000 შეადგენდა დაახლოვებით. იგინი ურთი-ერთს მოწყვეტილნი იყვნენ; ეს ცხადათ სჩანს მით, თუ სად და რა ადგილებ შორის დაეწყენენ. ამას გარდა მარცხენა ფრთა, რომელიც ყველაზედ უფრო ძლიერი უნდა ყოფილიყო, შეიცავდა მხოლოდ ოცი-ათას ცენოსანს და ყველაზედ ძლიერ განცალკევებული და სხვებზე მოწყვეტილი იყო.. იმისი დიდი მნიშვნელობა იმაში მდგომარეობდა, რომ ქართლში წასვლით ჩრდილოეთისკენ ან ჯავახეთში წასვლით პირდაპირ დასავლეთისკენ. გაჰყოფდა დავითის სამეფოს და მის სამხედრო ძალას ნაწილ-ნაწილ; პირველ შემთხვევაში მას შეეძლო დაეშალა აბხაზ-იმერეთის ჯარისათვის ქართლელ ჯართან შეერთება, ხოლო მეორე შემთხვევაში, ე. ი. თუ ჯავახეთისკენ, ანუ შემდეგ სამცხესკენ გასწევდა, მოსწყვეტდა იმერეთს და ქართლს ჭოროხის და მტკვრის სათავის საერისთავოთაგან; მაგრამ არაფერი ამ გვარი არა მომხდარა რა. დავითმა კი მთელი თავის ჯარით, გარდა ჰერელთა და კახელთა, რომელნიც ვალდებულნი იყვნენ დაეცვათ თავიანთი სამზღვარნი, დანიშნა შემოკრების ადგილად სურამი, ახალ-ციხე და ახალ-ქალაქი. მთების გადასავალნი, ხუთი-ექვსი ათასის სიმაღლისა, ზღვის დონიდან თრიალეთისა და ჯავახეთის ქედზედ, იყვნენ დაცულნი ციხეებით.

რომლებშიაც იდგა მეციხოვნეთა მძლავრი ჯარი; განსაკუთრებით ცხვე-
კლდე კარი მანგლისის პირდაპირ, საიდგანაც გზა თეძამის ხეობაზედ
მიდის შუა გულ ქართლში. დავითს არ დავიწყებია გაემაგრებია მცხე-
თა — სამყოფი ადგილი კათალიკოზთა. მის ჯართა მოძრაობა და თავ-
მოყრა ერთ ალაგას დაფარულ იყო ორი დიდი მთის ქედით, თრიალე-
თისა და ჯავახეთისა. 16 აგვისტოს დავითი დაიძრა ქუთაისიდან თავის
ჯარით, გადაიარა ლიხის მთა და შეუერთდა სურამში ქართლელების
და ყივჩაღების ჯარს, რომელიც მას იქ მოელოდა. მეორე დღეს აცნობა
რა მესხთა, რომ ქცია-ხრამის სათავისკენ გამგზავრებულიყვნენ, თვი-
თონაც თავის დანარჩენი ჯარებით გაეშურა იქითკენ გუჯარეთის ხეო-
ბით. რიცხვი მეომართა, რომელთაც დავითმა ხრამის სათავეზედ მოუ-
ყარა თავი სელჯუკთა მარცხენა ფრთის ურდოთა წინააღმდეგ, იყო 50
ათასამდე. ამ ჯარების ერთი ნაწილით მან ორ დღეში გაიარა 160 ვერ-
სი. სელჯუკნი არამც თუ მოწყვეტილნი იყვნენ ურთიერთს, არამედ,
სჩანს, თვალყურსაც არ ადევნებდნენ იმ გზებს, საიდანაც მოსალოდნე-
ლი იყო მტრის თავდასხმა. ამიტომაც დავითის ჩასვლას ხრამის
სათავაზ ხეობაში და მათი გაფანტვა და განადგურება ერთი იყო. ამ და-
მარცხების მეოხებით, დავით ძალიან საშიშარი გახდა დიდ-გორსა და
მანგლის დაბანაკებულის ურდოთათვისაც, მით რომ იგი ემუქრებოდა
გადაეჭრა მათთვის გზა უკუქუცევისათვის. მაგრამ მოსლემინობა არც
კი ფიქრობდა — წინააღმდეგობა გაეწია დავითისთვის; დასტოვეს სუ-
ყველაფერი, რის წაღებაც არ შეეძლოთ, და გაეშურნენ უკან თავთავი-
სას. რამდენსამე კვირის განმავლობაში დავითმა სრულიად მოსწმინდა
არაქსის მარცხნივ მიდამო სელჯუკთაგან. მათზე გამარჯვებული დაე-
ლა იყო ხოლმე ჩვეულებრივ: ძვირფასი თვალმარგალიტი, ფერად-ფე-
რადი ქსოვილი იმდოეთისა, არაბული ცხენები, ასურული ჯორები ყო-
ველგვარი საჭურველი, ფილაკოვანნი და ტარონნი. ყოველივე ეს აუა-
რებელი დარჩათ ქართველებს. თბილისი და დმანისი, რომელნიც აქნო-
ბამდე კიდევ ეჭირათ ურწმუნოთა, იძულებულნი იყვნენ გაელოთ ბჭინი
დიდებულის მეფისათვის.

ამ სახით მხოლოდ მოხერხებულის და მტკიცედ მოსაზრებულის თავ-
დარიგის წყალობით მოიმოქმედა ამ გვარი შესანიშნავი საქმე დავითმა.
ყოველთვის, როგორც ეხლაც, დიდება და სახელი მხედართ-მთავარისა,
ის არის, რომ ჰოიფიქროს და მოისაზროს, რომელ ალაგს სუსტობს
მტერი, რომელი ნაწილი მტრის ლაშქრისა უფრო ადვილად დასაძლე-

ვია, და შეიგნოს, რომელ ნაწილს მტრის ჯარისას აქვს უმთავრესი მნიშვნელობა და მას ეკვეთოს მედგრად ყოველის თავის ღონით და ძალით, როგორც მაგალითად სელჯუკთა ლაშქარში სომიოქმედა დავითმა მდ. ხრამის სათავეზედ სელჯუკთა მარცხენა წვერის ანუ ფრთის დასამარცხებლად. ოში 1122 წელს, ვგონებთ, იმის გარდა, რომ მხედართმთავრის ნიქს ამტკაცებს, იმისაც მოწმობს, რომ გზები მაშინ საუკეთესონი ყოფილა, ჯარი მორჩილი და გამგონი, დიდს მანძილზედ ლაშქრობას და გადასვლ-გადმოსვლას ჩვეული. თუ ესე ყოველივე ლაშქარს არა სჭირს. შესაბამი რთული მოქმედებანი დიდის ჯარისათვის შეუძლებელია. დავითის ლაშქარს ყოველივე ეს ღირსება ჰქონია. ამაზედ პირდა-პირი ცნობა დავითის ცხოვრების აღმწერს მოჰყავს, რომელიც, როგორც ბროსე საფუძვლიანად ფიქრობს, იყო თანამედროვე, ან იქნება მონაწილეობის მიმღებიც ამ მეფის მოღვაწეობაში.

მაგრამ უფრო მომეტებული სამხედრო ძლიერება საქართველომ თამარის დროს გამოიჩინა მე-13 საუკუნის დასაწყისს. წეს-წყობილება, დავითის მიერ დამყარებული, დროს განმამავლობაში უფრო განმტკიცდა და მაგრად გაიღვა ფესვი ქართველების ყოფა-ცხოვრებაში და მის შვილის-შვილის თამარის დროს სრულიად დამკვიდრდა, ისე რომ იმ დროს საქართველო ხდება ერთ უძლიერეს სამეფოდ აზიის წინა-მხარისა. 1203 წ. თამარი გამოისარჩლა თავის ხეო-ქვეითს, შირვან შაჰს (შირვანი — ეხლანდელ ბაქოს გუბერნიაში მდებარეობდა). მისი სიძეც, მფლობელი ადერბეიჯანისა თვის მფარველობის ქვეშ მიიღო, და ამის გამო იძულებული შეიქმნა ებრძოლნა აბუ-ბეკირის წინააღმდეგ, რომელიც იყო მპყრობელი სრულიად დანარჩენი სპარსეთისა ინდოეთის სამხდვრამდე. როგორც ხმა გავრცელდა, ამას განეხრახა შემოსევა საქართველოში.

მაისის გასულს, 1203 წ. თამარის მიერ შეკრებილი ჯარი დაბანაკდა მდ. ალგეთისა, ხრამის და დებედის შიდამოთა შორის, ისე რომ მარცხენა წვერი ანუ ფრთა მტკვრისკენა ჰქონდა, საცა მას ერთვის მდინარე ხრამი (ამ ალაგს ეხლა წითელი ხიდი ჰქვია). ამ ლაშქარში, ჩვეულებრივი ქართველი ჯარს გარდა, ერია ყივჩაყელთ სპანი, რომელნიც თამარს ჯამაგირით ექირა, აგრეთვე მეომარნი შირვან-შაჰისა და ამირ მირანისა. თამარი თვით წავიდა თბილისიდან ჯართ დასახედავად და გასამხნეველად. ვიდრე იგი ბანაკში იმყოფებოდა, და უცდიდა ნამდვილს ცნობას მტრის შესახებ, ყოველ-დღე ალღუმი (ალღუმი — მოედანზედ

გაწყობილი ჯარის დათვალიერება) ხედავდა და ჯარი ხშირად სხვა-სხვა სამხედრო თამაშობით ერთობოდა: ბურთობით, ასპარეზობით, ჯირიჯით და სხვ.

მალე მოვიდა ამბავიც, რომ აბუბეკირს შეუთვლია ხალიფასათვის — მისცეს მას დროშა მაჰმადისა. რათა ამ ლაშქრობას მისთვისოს რელიგიური ხასიათი. ხალიფამ მართლაც აუსრულა მას თხოვნა და შეჰყარა ჯარი სამარყანიდგან და ინდოეთიდგან დაწყობილი შუა-მდინარეთამდე, რომელიც აბუბეკირის წინამძღოლობით ნახიფევანის პირდაპირ გამოვიდა არაქსს. თამარი ამ ამბის შეტყობისათანავე ლაშქრის გამრავლების ზრუნვას შეუდგა, რადგანაც იცოდა თავის ჯარის რაოდენობა. ამ აზრით მან უბრძანა მწიგნობართ-უხუცესს **ანტონ კუონდიდელს** დაეწერა ბრძანება, რომ ყოველი იარაღის ტარების შემძლებელი გამოგზავნილ ყოფილიყო ლაქრობაში და, რომ ყოველს ეკლესიაში მუდამ დღე აღევლინათ ლოცვა ღვთისა წინაშე მისის ჯარის გამარჯვებისათვის. ეს ბრძანება და ამასთან ფული, გლახაკთა და დავრდომილთათვის შემწეობად ომის განმავლობის დროს, გაგზავნილ იყო იფრინდაებისა და შიკრიკების შემწეობით. ამ ბრძანების*) მიღების შემდეგ ათი დღის განმავლობაში, ყველა მეომარი შეიკრიბნენ დანიშნულს ალაგას, და თვით შორეულ საერისთაოებისაგანაც კი, როგორც მაგალითად აბხაზეთისა და კლარჯეთისანი არიან, მოგროვდნენ და შეუერთდნენ თავ-თავიანთ სპას ხრამის და მტკვრის შესართავთან. იენისის ნახევარს, სამხედრო თათბირის შემდეგ, თამარი დაბრუნდა თბილისს, ხოლო ლაშქარი დაჰყვა მტკვარს თამარის მეუღლის დავით სოსლანის და ამირ-სპასალარის ზაქარია მხარ-გრძელის წინამძღოლობით. მარტო ქართველი ჯარი შეადგენდა 90 ათასს კაცს. ამირ-მირანისა და შირვან-შაჰის ცხენოსანნი სპანი, რიცხვით რავდენსამე ათასს კაცამდე, წინ მიდიოდნენ და გზას უჩვენებდნენ დანარჩენთ; მაგრამ ომში ამათი მინდობა არ შეიძლებოდა; როგორც მოსლემინები, იქნება მათ გაცხარებულ ომის დროს ელა-

*) „ქართლის ცხოვრება“ გვ. 305... „ესე უბრძანა და ბრძანება საქმე იქმნა. და ათსა დღესა შინა ვითარცა გროი შავარდენთა მოჰფრინდა,, ვითარცა პირველ ვთქუ, ყოველი მხედრობა, ყოვლითურთ კერძო საჯსენი სიხარულითა და აღივსო სპითა თამარისათა მტკვრის პირი, ტფილისით ყარაღაჯამდე, ალგეთის პირი და ბურღუჯის პირი“.

ლატნათ და გადასულიყვნენ აბუბექირის მხარეზე, რაკი შეიტყობდნენ, რომ მას მაჰმადის დროშა აქვს ამართული. ქართველი ლაშქარი აჩქარებული მიისწრაფოდა წინ. ორი დღის განმავლობაში მან გაიარა 16 და ნახევარი ალაჯი. მარჯვნივ მთა ჰქონდა ჯარს, ხოლო მარცხნივ — მდ. მტკვარი. მეორე დღეზე, საღამოს, დაბანაკდა მდ. ძეგამის ნაპირზედ. ამ მდინარიდამ შამქორამდე ვაკე ადგილი ძეგს: სიგძით 2-3 ალაჯი. აქ დავით სოსლანმა აეშავთა (ჯაშუშები) შემწეობით შეიტყო, რომ მტერს განჯის იქითა მთები დაუგდია, თვით განჯის ციხეც მიუტოვებია და გამომგზავრებულა **შამქორისკენ**. აეშავთა ამას დაურთეს კიდევ ის გარემოებაც, რომ აბუბექირის ჯარი მრავლისაგან უმრავლესიაო, დაახლოვებითაც ვერ დაითვლებო, როგორც ვერ აღირიცხება ქვიშანი ზღვისა და ვარსკვლავნი ზეცისანიო. მაგრამ შამქორიდამ დაწყობილი მთლად განჯის იქით, და მთებიდამ მტკვრამდე ადგილი სულ მტერს უჭირავსო. სოსლანს თვითონაც შეეძლო შეემჩნია მტრის სიმრავლე. ძეგამის მარჯვენა ნაპირზედ ამართულ მთიდამ ცხადად სჩანდა მტერის კორიანტული, რომელიც განჯიდამ შამქორს უახლოვდებოდა. ამირ-მირანი ამას მიაწერდა იმ გარემოებას, რომ აბუბექირი დარწმუნებულია თავის ძალაშიო; მაგრამ გავიდნენ თუ არა ვაკეზე, შამქორიდამ სამის ალაჯის სიშორეზე, ქართველნი მსწრაფლ დაეწყვნენ ჩვეულებრივ საომარ წესით. ნახევარ ალაჯზე მიუახლოვდნენ თუ არა შამქორის კარსა და ხიდსა, პირველი ორი მეომარი მწკრივი გაემართა ქალაქისა და მის გარშემო მდებარე ბაღებისაკენ, მაშველა ჯარი მეფის მოთავეობით შეჩერდა უკან და თვალ-ყურს ადევნებდა ომის მსვლელობას. მტერს ძალიან გამავრებული ადგილი ეჭირა, რომლის წინ იყო: ქალაქის ზღუდე, ბაღები და თავი ჯარი მტრისა ჯერ ისევ სიარულში იყო და ნაწილ-ნაწილ უახლოვდებოდა ბრძოლის ველს, სადაც იჭერდა ადგილს თავიანთის ლაშქრის მემარცხენედ, როგორც უფრო დაახლოვებულს. ქართველი სპანი ძალიან დაბრკოლდნენ ქვიანი ადგილისა და ბაღების გამო, რომელთაც არიეს სპათა წყობა. ამის გამო იგინი ვერ გავიდნენ შამქორის მარჯვენა ნაპირზედ და ცოტა არ იყო უკან დაიხიეს. მაშინ ამირ-სპასალარმა ზაქარიმ, რომელსაც გარშემო, საუკეთესო მეომარნი ქართველთა სპათანი ერტყნენ, იშიშვლა ხმალი და ქართველნი მემარჯვენე

ფრთისანი პირველ ორის მწკრივისანი ჩვეულებრივ ზახილით*) ხელ-
ახლა მივიდნენ იერიშით. ამ მეორე დაჯახებამ დიდი ძალა იჩინა; ქარ-
თველნი გავიდნენ მდინარეს ქალაქის მარჯვნივ და გაშალეს თუ არა
მარჯვენავე ფრთა ანუ წვერი, რომელსაც შეადგენდნენ ამირ-მირანისა
და შირვან-შაჰის მხედარნი, განწირულებით აღსავსე ხელ-ჩართულით
ეკვეთნენ მტერს. ამით მთელი თავისი ყურადღება ძალა-უნებურად
მათ მხოლოდ ამ ადგილისთვის მიაპყრობინეს. დაღით სოსლანმა შენი-
შნა თუ არა, რომ მისი ამირ-სპასლარი მარჯვედ არის, დასძრა ჯარები,
შემოუარა განჯას მარცხნივ იმავე ბაღების მოფარებით, რომელნიც წი-
ნად ქართველთ ჯარს უშლიდნენ გაშლას და პირდაპირ მტერზედ იე-
რიშით მისვლას, გავიდა შამქორს, მოახვევინა თავის მარცხენა ფრთას
და დაჰკრა უეცრივ მემარჯვენე ჯარს მტრისას. ან გარემოებამ გადა-
სწყვიტა ბრძოლის საქმე: მოსლენინი შეირყენ და ლტოლვილ იქმნენ.
ყველაზედ წინ თვით აბუბეკირი მიისწრაფოდა და უკან მისდევდა მღე-
ვარი ქართველთ ცხენოსანთა, და სდია, ვმდრე განჯის კარამდე 4-ნა-
ხევარი ალაჯის სიშორეზე. ხევნი და ხნარცენი, რომელნიც შამქორს
იქით მრავლად ხვდებოდათ მეოტთა და ლტოლვილთა, უფრო სრული-
ად ღუპავდნენ მათ. ამის გამო ვერა მიჰქონდა რა თან და ყოველივე ძა-
ლა-უნებურად უნდა დაეტოვებინათ გამარჯვებულთათვის: სარჩო, ქვე-
ითი ხალხი, ალამი და თვით ხალიფას დროშა, რომელიც დაიპყრო ერთ-
მა მაშინდელმა საუკეთესო სპასალართაგანმა შალვა ახალციხელმა. ამ
გვარად დატრიალდა ამ ბრძოლის საქმე. ქართველთ გამარჯვების ჰი-
ზეზი იყო. მათ სპასალართა ვაჟკაცობის გარდა, რასაც მაშინდელ დრო-
ში არა მცირედი მნიშვნელობა ჰქონდა, უმთავრესად მაშველი ჯარის
რიგიანი მოხმარებაცა. ამ გარემოების წყალობით არამც თუ გაასწორეს
ქართველთ თავიანთი პირველი შეცდომა, რომელიც იმაში მდგომარე-
ობდა, რომ იმოდენა ჯარი 60 ათას კაცამდე შეიწყლიტა ვიწრო სივრ-
ცეში 1—1 ნახევარ ალაჯის სიგანისაში, სადაც მრავალი ცხენოსანი და
ქვეითი კი არ იმობდნენ რიგიანად, უშლიდნენ ერთმანეთს, არამედ კი-
დეც გაიმარჯვეს ასე შესანიშნავად.

ეს ბრძოლა, 1204 წ., შამქორის ომის სახელ-წოდებით ცნობილი, სა-

*) „ქართლის ცხოვრება“. გვ. 306: „აჰა ჩვენცა ხელნი ხრმალსა და
სულნი ღმერთსა, და ნუ ვრიდეთ თავთა ჩვენთა“.

ესე იყო მნიშვნელობით და სასახელოდ მისაჩნევი ქართველთა მიერ არც ერთხელ, ისლამის დაარსებიდამ დაწყობილი. მუსულმანთა ასეთი დამარცხება არა სწვევიათ ქრისტიანეთაგან. ხალიფას დროშა, რომელიც თამარმა ხახულისა ღვთის-მშობლის ხატს გელათის მონასტრისას შესწირა, პირველად დაკარგეს მათ შამქორის ომში. ნურას იტყვივით იმაზედ, რომ ამ გამარჯვებამ კარგა დიდ-ხანს, მონგოლთ სასპარეზოდ გამოსვლამდე, გააჩუმა აღმოსავლეთის კერძო ხალიფატისა; ამ გამარჯვებას შემდეგ ბევრჯელ მოიგონებდნენ ხოლმე ქებითა და ღიღებითა. ამ ომზე მიუთითებდა იოანე მრისხანე, როდესაც ყაზანის ომის დროს მოაგონა თავის მეომართ გასამხნეველად ივერიის მეფის ასულის გამარჯვების ამბავი სპარსელებზედ. (იხ. ბროსესეს საქართვ. ისტ.). ხოლო მაშინდელ თანამედროე მოსლემინობაზე რა გვარი ზედ-მოქმედება იქონია შამქორის ბრძოლამ. მარტო იმ გარმოებიდამ სჩანს, რომ შემდეგ წელს თამარი იძულებული იყო ბაღდადის ხალიფატის მეორე ნახევართან ებრძოლნა — ე. ი. ასურეთის და პალესტინის სულტანთა წინააღმდეგ.

1204 წ. ივინი ამხედრდენ და აღიჭურვნენ მათ შორის ძლიერთ უძლიერესის სულტნის ალუპოელი ნუქარდინის წინამძღოლობით. ამ უკანასკნელმა გაუგზავნა თამარს ელჩი და წერილი, რომელშიაც მოიხსენიებდა იმ მიზეზებს. რა მიზეზებისა გამოც იგი საჭიროდ სთვლიდა საქართველოს წინააღმდეგ გამოელაშქრნა. ნუქარდინის წერილი მოყვანილია საქართველოს მატეიანეში, და ვგონებთ სიტყვა-სიტყვივითაც, რადგან ისე დაწვრილებით და ნიშანდობლივ არის მოთხრობილი ამბავი იმის მიღებისა მეფის მიერ. აღწერილი შთაბეჭდილება, რომელიც მან მოახდინა თამარზე და აღუფოთება ამირ-სპასალარის ზაქარიასი და სხვათა ერისთავთა და სპასალართა, რომელნიც თხოულობდენ ელჩის დასჯანა. მისის უმართებულო და ამაყ სიტყვა-პასუხისა და წერილის შინაარსისა გამო. ეს წერილი მეტად ახირებული წერილია და მისი შინაარსი ცხადად ამტკიცებს, რა გვარად იყვნენ თავგასულნი და გაამაყებულნი მაშინდელი სელჯუკელი სულტნები, რომელნიც მთელს ქვეყანას თავის საკუთრებად სთვლიდნენ.

„მე ნუქარდინ, სულტანი ყოვლისა ცასა-ქვეშისა, უმაღლესი, მიმგავნებული დიდისა მოჰმედისაგან, მოვიმცნობ მეფესა ქართუჭლთასა თამარს. ყოველი დიაცი რეგვენია: შენ გიბრძანებია ქართუჭლთა აღებად ხრმლისა, და ლუთისაგან საყვარელისა ისლემთა ერისა დახოცად მუსუ-

ლმანთა, და კვალად ნათესავსა ზედა თავის-უფალსა დადებად ხათრისაჲსა
ყმებური: აწ მე მოვალ, რათა უსაჯო სამართალი ხალხსა სპარსთასა და
განგწვართო შენ და ერიცა შენი, არაოდეს აღებად ხრმლისა, რომელი
ღმერთსა ჩვენდა უბოძებია: ხოლო ცხოვრებით იგი ოდენ ვაცხოვნო.
რომელმან უწინარეს მოსვლისა ჩემისა თაყუანის-მცეს წინაშე კარვისა
ჩემისა, და აღიაროს ქადაგება მოჰმად მოციქულისა, და უარ-ჰყოს სჯუ-
ლი შენი და ხელითა თვისითა იწყოს წინაშე ჩემისა ლეწად ჯუარისა,
რომლისა მამართ დაგიცსთ ცუდი სასოება: აწ მოელოდი ნაცვალსა ჩემ-
სა, რომელი შეამოხვიე სპარსთა“.

წერილის მიღებისათანავე თამარი მხნედ შეუდგა ყოველ გვარ თაღა-
რიგს ომისას და ლაშქრობისას გოროზ და თავვასულ ნუქარდინის წი-
ნაღმდევ: ვასცა ბრძანება და გავზავნილ იქმნენ შიკრიკნი და მალე-
მსრბოლნი ყოველ კუთხეში მისის სამეფოსა, **ნიკოფსიი დამ დარუბან-**
დამდე, რათა ერისთავთ მალიად შეეიარაღებინათ მთლად ერი და ქვე-
ყანა. თავ-მოსაყრელ ადგილად მან დანიშნა სამცხე და ჯავახეთი და
თავისთან მყოფ ჯარებით ვასწია იქ. თან მისდევდა უმაღლესი სამღე-
დელოება და საუკეთესო სპასალარნი — ზაქარა და იოანე მხარგრძელ-
ნი, შალვა და ივანე ახალციხელნი. მეფე დავით სოსლანს უნდა ეტვირთა
მთავარი წინამძღოლობა ასი ათასის მეომართაგან შემდგარის და თამა-
რის მიერ გაშლილ დროშას ქვეშ შეკრებილის ლაშქრისა. ვიდრე ლაშ-
კარი შეკრებოდა, თამარი იმყოფებოდა ვარძიის მონასტერში (მტკვრის
მარჯვენა მხარეზე მდებარეობს ხერთვისის ხეობაში, რომელიც მტკვრის
აყოლებით არდაგანამდის ასდევს), ხოლო ნუქარდინი უდიდესის ლაშ-
ქართ, რომელიც შეიცავდა ნახევარ მილიონს მეომარს, მოადგა არზ-
რუმს ანუ კარნუ-ქალაქს. ნუკრედინისა და თამარის შორის ბრძოლის
ველის მდებარეობა დიად ცნობილია უკანასკნელ რუსთ-ოსმალეთ
ომისა გამო და ამისათვის მისი აღწერა საჭირო არ არის. რაც შეეხება
თამარის ჯარს, რომელიც შეიკრიბა თავისუფლად **ახალციხის, ახალ-ქა-**
ლაქის და არტანისის ციხეებითა დაცული, იგი გაემართა ყარსისაკენ. ამ
ქალაქიდან ოც-და-ათ ვერსზედ თამარი შეუდგა ერთს მალალ გორაზედ
რათა ერთხელ კიდევ ელოცნა და ჯვარი გადაეწერა მის წინ გამომვლელ
რაზმთათვის, რომელთ წინამძღოლნი, მასთან დაპირდაპირებისათანავე,
ჩამოხდებოდნენ ცხენიდან ჯვარის სამთხვევლად და მარჯვენისა ში-
სა საამბორებლად. ამის შემდეგ თამარი დაბრუნდა **ოდრახეს** (ახლანდ-
ელი აბასთუმანის ახლოს) და ჯარმა ვანაგრძო გზა. ნუქარდინს ფიქრ-

დაც არ მოსდიოდა, რომ ქართველნი გაბედავდნენ დაეტოვებინათ თანამედროვე ანთი მთანი და ხეობანი და გავიღოდნენ იმის პირის-პირ ასე დაახლოვებით არზრუმს და ყარსს შორის. ამისათვის ის არხეინად იყო დაბანაკებული დიდ და ვრცელ **ბასიანის** მთა ვაკეზე, არზრუმიდამ 7 ალაჯის სიშორით და სრულიად არავითარი თადარიგი არ ჰქონდა დაჭერილი უეცარის თავს-დასხმის წინააღმდეგ. როცა ქართველთ წინად-მბრძოლნი იმის ბანაკის სიახლოვეს გამოჩნდნენ ზაქარია მხარგრძელის, შალვა და ივანე ახალციხელთ ხელმძღვანელობით, ადვილად წარმოიდგენს ყოველი, რა არევედარევა მოხდა მუსულმანთ შორის. უეცარი თავდასხმა საშიშარია არამც თუ დაუწყობელ ურდოთათვის, არამედ სრულიად განწყობილის და ჩვეულებრივის ჯარისათვისაც, რომელსაც ომის დროს დაუბანაკნია, დარაჯნი თავის საქმეს კარგად ასრულებენ, წინადვე მოსაზრებული სიმაგრე უჭირავს, მხედარი ცხენები მზადა ჰყავთ, ერთის სიტყვით, ყოველგვარი წესი სამხედრო დადგენილობისა დაცულია უეცარის თავს დასხმის შესასუსტებლად, მსწრაფლად ბრძოლისათვის გასამზადებლად. მაშ, თუ მართებულის და სრულიად გამართულის ჯარისათვის საშიშოდ ითვლება უეცარი თავდასხმა მტრისა, ნუქარდინის დაუწყობელის და არეულ-დარეულის ბრბოსათვის ქართველთა წინად-მებრძოლ 30-40 ათასის კაცისაგან შემდგარ რაზმთა თავზედ წადგომა უნდა დამღუპველი ყოფილიყო. მართლაც, დაინახეს თუ არა ზაქარია მხარგრძელმა, შალვა და ივანე ახალციხელთ ათი და ათასი გაშვებული ცხენების ჯოგი, უაზროდ აქეთ-იქით მოყიალე ხალხის გროვანი, აყირავებული კარგები და საზოგადოთ ყოველგვარი ნიშნები უწესოებისა მოსლემინთ ურდოში. მაშინათვე შეატყობინეს თავ ჯარსა; ხოლო თვით მალიად გაშალეს რაზმნი, დაეწყვენ საომარს მწყკრივად, აჩქარებინეს ფეხი მეომართ და გადაეშენენ წინ, შიგ მტრის შუა-გულ, ნუქარდინის სამყოფ კარავისაკენ, რომელზედაც ფრიალობდა დიდი სულტანის დროშა. ამასობაში, დაინახა თუ არა ნუქარდინმა წინ გაშლილი საომარ მწყკრივად ქართველთ რაზმები, მაშინათვე დაიწყო ხელ- და-ხელ წყობა და საომრად დგენა სხვაზედ უფრო მომზადებულ მეომართა, ბასიანის მთა-გორის აღმოსავლეთის კალთებზე, რადგან თვითონ დიახ გულადი და მოსწრებული გონების პატრონი იყო. ქართველთ მთელი თავისი ძალა და ღონე დაატანეს ამ ადგილს, რომ სხვა უწესო მუსულმანთ ხროვათ არ შესძლებიყოთ მომზადება და მოწინააღმდეგე რაზმების მიშველება. შენივთთდა ვაცხარებული ურთიერთ დაუზოგველი ხელ-ჩა-

როული ბრძოლა; ყველა ქართველ მხედართა უფროსთ ცხენები იწყეს; მაშინ მხედართაც დაანებეს თავი და დაქვეითებულებმა და იწყეს ბრძოლა თავიანთ უფროსებთან ერთად. ნუქრედინმა, თუმც თავ განწირული მამაცობა გამოიჩინა და თუმცა მრავალი ჯარი ჰყავდა, ვერ შეარყია ქართველთ წინა-მბრძოლ, მიმსვლელ-მცემელთ რაზმი, რომლის მამაცობას და მედგრობას უფრო ის იმედი აძლიერებდა. რომ ჩქარა მოეშველებოდა თავი და თავი ჯარი. დავით სოსლანმა შეტყობისათანავე წინაღმებრძოლთ რაზმისაგან ბრძოლის ვითარებისა, ააჩქარა თავი და თავი ჯარი. ქვეითმა ჯარმა სიარულს მოუმატა, ცხენოსანთ ვაჰქუსლეს ცხენები. მაგრამ ოღრო-ჩოღრო ადგილი აბრკოლებდა მათ. ბოლოს, როცა ჩავიდნენ ბასიანის მდინარის მთა ვაკეზე, დაუყონებლივ დაეწყვნენ ჩვეულებრივ საომარ წესით, ე. ი. მემარჯვენედ დადგა ახზაზ-იმერეთის ჯარი. ხოლო მემარცხენედ — ჯარი ქართლ-კახეთისა. აღარ მოუტადეს უკან ჩამორჩენილთ და გაეშურენ წინად-მებრძოლ-მიმსვლელ-მცემელთ გამოსახსნელად; შემდეგ გამწარებულის ჩხუბისა, მაჰმადიანთ ველარ გაუძღეს ქართველთა მიერ შეერთებულის ძალით მიტანილს იერიშს და არეულ-დარეულად ლტოლვილ იქმნენ არზრუშის მიმართულებით — ვინც ვერ მოასწრო ცხენზედ შეხტომა, ტყვედ შეიპყრეს. თვით ნუქრედინი კინალამ არ დაიჭირეს და გადარჩა მხოლოდ თავის არაბულის ტაიჭის წყალობით. მაგრამ მისი დროშა, ქონება და ურიცხვი ტყვენი, რომელთა შორის რამდენიმე სელჯუკთა თავადი ერია, ყოველივე ესე დარჩათ გამარჯვებულთ.

ამ ომს ქართველებმა უწოდეს ბოლოსტიკის ომი, უთუოდ რომელსამე ბასიანის სიახლოვეს მდებარე სოფლის სახელ-წოდების გამო. თუმცა გამარჯვება ქართველთ დარჩათ შემთხვევის წყალობით, ე. ი. იმ გარემოების მეოხებით, რომ ქართველნი მტერს ანაზღათ თავს დაესხნენ, მაინც წინად-მებრძოლთ უფროსთ სასახელოდ უნდა ითქვას, რომ მათი ქცევა და მიხვედრილობა გარემოებათა შესაფერ, სწორედ შესანიშნავი იყო. ცოტა რომ დაეგვიანათ, ან ეყოყმანათ, მანამ თავი და თავი ჯარი მოესწრობოდათ, უეჭველია რომ ნუქრედინი დააწყობდა ჯარს მართებულის წესით და მაშინ ომი შეიძლებოდა ქართველთ სასარგებლოდ არ გათავებულყო.

შამქორის ომით 1203 წ. და ბოლოსტიკის ბრძოლით 1204 წ. თამარმა დიდის-ხნით დააწყნარა აზიის წინა-მხარის მაჰმადიანნი, როგორც ამას წინად ჩვენ მოვიხსენიეთ. ამ ბრძოლათა შემდეგ სპარსელნი და თურქ-

ნი-სეღჯუენი მხოლოდ ქურდულის თავდასხმით აწუხებდნენ ქართველებს. ასურელთ სულტანს, ბოლოსტიკის ომის შემდეგ, აღარა ჰქონდა ღონე დაეშალნა თამარისთვის ყარსის აღება და ტრაპიზონის იმპერიის შედგენა პავფლაგონიის და პონტის ქალაქებისაგან: სახელად, ტრაპიზონისა, სინოპისა და ლიმონისაგან, და სხვ. ეს იმპერია თამარმა მისცა თავის ნათესავს, ალექსის, რომელიც მის სასახლეში იმყოფებოდა და იყო შვილის-შვილი ბიზანტიის იმპერატორის ანდრონიკ პირველის. ამ ისტორიულ ფაქტებს მოწმობენ, გარდა საქართველოს მემატთანეთა, მრავალნი თანამედროვე და შემდეგნი მწერალნი საბერძნეთისა და სხვათა ხალხთა.

ასე წარიმართებოდნენ საქმენი საქართველოსანი ვიდრე სიკვდილაჲდე ამ დიდებულის დედოფლისა (1212 წ.) და, არამც თუ მის დროს, მის შვილთა პირველ მეფობის დროსაც: გიორგი ლაშასი და რუსუდანისა, იმ დრომდე, ვიდრე საქართველოს არ მოევილინა ს. ქვეყნო რისხვა — ესე იგი, მონგოლთა შემოსევა.

თ. თათარ ყან დადიშკელიანი

**

შემდეგი ნომერი „მხედრის“-ა გამოვა 1933 წლის იანვარში. ჟურნალი გამოვა რეგულიარულად ყოველ სამ თვეში ერთხელ.

**

ომი და მეურნეობა

(სამხედრო სოციალიზმი *)

თანამედროვე ომი არის ომი მასიური ჯარებისა საერთო სავალდებულო სამხედრო ბეგარის ნიადაგზე, ტექნიკურად მაღალ-ხარისხოვანი ქა-სალის თანამონაწილეობით და ამავე დროს ომის მიზნებისათვის ყველა სამეურნეო ძალთა მობილიზაციით.

ომის სამეურნეო არსებითი მზარე იმით გამოიხატება, რომ იგი არის ღირებულებათა განადგურება ადამიანისა და მასალის დახარჯვით. —

ომის წარმოება ნიშნავს პირველად ყოვლისა ხარჯს, რომელსაც სამეურნეო სამაგიერო შემოსავალი არა აქვს; ღირებულებათა განადგურების პროცესი არის უეკვივალენტო, თავის თავში არ ატარებს იგი სამეურნეო მიზანს. აქედან გამომდინარეობენ მნიშვნელოვანი სამეურნეო მოვლენანი: —

ომში ხალხის გაწვევით მცირდება მუშა-ხელი, სამეურნეო თადარიგი იხარჯება სწრაფად, და ხდება კაპიტალის მოგროვება დასახარჯავად. ამგვარად, ომის წარმოება სამეურნეო სიძლიერეს ემყარება.

ომი პირველად ყოვლისა გავლენას ახდენს მეურნეობის კონსტიტუციაზე. თანამედროვე მეურნეობის საფუძველი არის კერძო საკუთრება და მემკვიდრეობის უფლება, პირადი ვანკარგულების უფლება კაპიტალისა და შრომის განაღდებისათვის თავისუფალ ხელშეკრულებათა საშუალებით, სამეურნეო მოქმედებათა მიმართვა კერძო ინტერესების, რაციონალიზაციის, და დიდი მოგების მისაღწევად მანქანური მასიური წარმოების შედეგით დიდ საწარმოში.

*) დაწვრილებათ იხილეთ:

Goetz Briefs: Kriegswirtschaftslehre und Kriegswirtschaftspolitik.

H. Held: Wirtschaftsblocade. in dem HdWort. d. Staatswissenschaften. Iena, 1928.

თანამედროვე სახელმწიფო ომისათვის სამეურნეო თადარიგს არ თებს და ომი დაწყებისათანავე თავის მასსიურ მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად კერძო პირების მარაგთა საწყობებს მიმართავს. ეს მარაგი მას შეუძლია შეიძინოს შესყიდვით, ესე იგი კერძო საკუთრების და თავისუფალი ხელშეკრულების საფუძველზე, ან წართმევით და რეკვიზიციით. სახელმწიფოს შეუძლია აგრეთვე შემოიღოს საერთო სამუშაო ბეგარა; მასვე შეუძლია მთელი წარმოებისა და განაწილების პროცესი სამეურნეო ცხოვრებაში იძულებით მოაწესრიგოს. არის შემთხვევა, როდესაც საქონელის მოპოვება მიზანს არ აღწევს. შეუძლებელი ხდება და მაშინ სახელმწიფო მიმართავს ისეთ ზომას, რომელიც კერძო უფლებას სპობს. მაგალითად: ინგლისი აიძულებს კერძო მესაკუთრეებს მიაჭირონ სახელმწიფოს გემები, ხელს ადებს სამხედრო წარმოების ქარხნებს და სხ. გერმანია რეკვიზიციას უხდენს ჭირნახულს და ლითონს. ასეთივე ზომა შეეხება კაპიტალსა და შრომასაც. წარმოების ზოგი დარგი უნდა გაფართოვდეს, ზოგი შემცირდეს. იმის მიხედვით, თუ ომი რას მოითხოვს. — სახელმწიფო აქაც იძულებით ზომებს მიმართევს და ჰკვეცავს ან სპობს თანამედროვე კაპიტალისტური მეურნეობის არსებით მხარეს — კერძო მეურნულ განკარგულებას და ხელშეკრულებათა თავისუფლებას. იგივე ეხება ფასების საკითხსაც, — სახელმწიფო აწესებს ფასებს საქონელზე. მაგრამ ყველა ეს ზომა დროებითია, ომის მხნებისათვის გამოსაყენებელი, — და მსოფლიო ომის შემდეგ, კაპიტალისტური მეურნეობა სახელმწიფოს ხელისაგან თავისუფლდება, თუმცა ზოგ დარგში მას დალი მაინც ემჩნევა (მაგალითად, ომის დროის საწარმო კონცენტრაცია თითქმის ყოველგან დარჩა).

ომის პანიკა იწვევს თანამედროვე მეურნეობის პროცესში — საქონლის წარმოება. ტრიალი და მოხმარება — დიდ არევ-დარევას პირველ ყოვლისა ირყევა ან ისპობა ნდობა, წარმოება ემწყვდევა ჩიხში, ზოგ ბაზარზე ტრიალი ფუტკდება, ზოგზე პანიკურად ხდება. ბაჯალლო ფული და განსაზღვრული საქონელი დიდ მოთხოვნილებაშია. ბაჯალლო ფულზე მოთხოვნილება იწვევს ფასების დაცემას იმ ბაზარზე, სადაც საომარი პანიკა მეფობს. პირველ საჭიროების საქონელზე მოთხოვნილება იწვევს საშინლად ფასების აწევას, რასაც თავის თავად წარმოების გაზრდა არა აქვს შედეგად, რადგან ომის პანიკის დროს მწარმოებელს ურჩევნია საქონელი თავიდან მოცილოს. ეს არის კრიტიკული მომენტი, რომლის გადალახვა შესაძლებელია ფართოდ საკრედიტო დაწე-

სებულებათა გახსნით. როგორც კი ეს დაწესებულებანი მუშაობას დაიწყებენ, ცხოვრება ნელიად კალაპოტში შედის.

შემდეგ იწყება ახალი ხანა: — მეურნეობის მოწყობა ომისათვის. თანამედროვე ომი საყოველთაო ბეგარის ნიადაგზეა, იგი არის ომი მალლად განვითარებული ტექნიკური შეიარაღებით. სახელმწიფო იმსახურებს მეურნეობას როგორც ომის წარმოების საშუალებას; ხმარობს მას თავისი საკუთარი ძალის გასაზრდელად, მტრის დასაუძღურებლად; კერძო მეურნული მიზნები წარმოებაში და მომხმარებლობაში ემორჩილება მეომარი სახელმწიფოს მიზნებს; მეომარს კი აქვს კაპიტალის დიდი საჭიროება და საქონლის მარაგთა დიდი მოთხოვნილება.

საჭიროებათა თავისუფალი მოძრაობა და მათი დაკმაყოფილება არსებული შემოსავლის მიერ წარმოდგენილი მსყიდველობითი ძალით — წესია ჩვეულებრივ ვითარებაში, ნორმალურ დროს. მსყიდველობითი ძალა ეხება განსაზღვრულ დამოკიდებულებას წარმოებასა და მომხმარებლობას (პროდუქცია და კონსუმცია) შორის; ნორმალურ მეურნეობაში მას აქვს ტენდენცია წონასწორობის მდგომარეობისაკენ. ომი არღვევს ამ ჩვეულებრივ მოვლენას, ვინაიდან ჯარის მმართველობა არღვევს დიდ სასწრაფო მოთხოვნილებას. ბაზარზე იგი იჭრება ნაწილობრივ რეკვიზიციებით, ნაწილობრივ ჩვეულებრივი წესით (ყიდვით) და ამგვარად, არსებულ საქონლის თადარიგს ამცირებს და აიწროებს. ჯარის მმართველობის მთელ ამ მოთხოვნილებას არეუდარევა არ შეაქვს; მოთხოვნილებათა ერთი ნაწილი ჯარში გაწვეულ ხალხისათვის მხოლოდ ერთად ჯგუფდება. — აქამდე ეს მოთხოვნილება გაფანტული იყო (ჭამა-სმა, ტანთსაცმელი და სხვა); სამხედრო მასალაზე მოთხოვნილებას კი დიდი არეუდარევა შეაქვს ეკონომიური წონასწორობის მდგომარეობაში; ამ საჭიროებათა დაკმაყოფილების სისწრაფე იწვევს წარმოების გადაკეთებას და მოქალაქის საჭიროებათა დაკმაყოფილების შემცირებას. წარმოება, შემდგარი ახალ, სამხედრო, გზაზე, მიდის უკან, მოქალაქის მომხმარებლობაც, მხოლოდ სამხედრო მოთხოვნილება იზრდება. მაგრამ ეს უკანასკნელი თავისი ეკონომიური ხასიათით არის მხოლოდ მომხმარებლობა, უეკვივალენტოდ ღირებულებათა მოსპობა.

მეომარი სახელმწიფო მოითხოვს იარაღს, სამხედრო მასალას და ჯარის გამოკვებას; მოქალაქური მოთხოვნილება შესდგება გამოკვებისაგან. წარმოების შესვლა სამხედრო გზაზე და მისი სწრაფი სვლა დამოკიდებულია ქვეყნის განვითარებისაგან და ომის სიძლიერე და გავრსი-

ლებისაგან. სამხედრო მოწყობაზე ადვილად გადადის ის წარმოება, რომელიც მელსაც საქმე ჰქონდა რკინასა და ქიმიურ მრეწველობასთან, სხვა წარმოებაში ეს გადასვლა ძნელდება, თუმცა ისეთ ქვეყანაში, სადაც წარმოება დიდად განვითარებულია და ჰყავს გაწრთვნილი მუშათა კადრი, (მაგ. გერმანია), ესეც უადვილდებათ. თუ რა საქონელი უნდა დამზადდეს, რამდენი და როგორი — ეს გადაწყვეტილება სახელმწიფოს ხელშია და მართავს მას იგი ომის მიხედვით; ხდება წარმოების კონცენტრაცია და კომბინაცია. თუ რამდენად გაუძლებს სახელმწიფო სამხედრო ხარჯებს, დამოკიდებულია მუშათა ხელის, ნედლი მასალის და კაპიტალის ოდენობაზე, რომელიც მეომარ სახელმწიფოს შეუძლია მოიხმაროს.

ომის დაწყებისას საქონლის ტრიალი მცირდება; ძველი საგარეო გზები იკეტება, შინაური გზები მოკლდება და ცირკულიაცია (საქონლის ტრიალი) მისდევს სამხედრო მოთხოვნილებას. სახელმწიფო კი ამ მოთხოვნილებას ფარავს, მის ხარჯებს ისტუმრებს საკადასახადო პოლიტიკით, ქალაქის ფულის ბეჭდვით და სესხით.

როდესაც სახელმწიფო თავის სამხედრო ხარჯებს საკადასახადო წყაროებით ფარავს, ამ გზით იგი იძულებით მობილიზაციას უხდენს: შემოსავლისა და ქონების ნაწილს. ამ გვარად, ხდება ქონების გადაჯგუფება, ნომინალური ქონების დაგროვება სამხედრო მასალათა მწარმოებლების ხელში. ამით მცირდება მსყიდველობითი ძალა არა-სამხედრო ინდუსტრიებისა, აგრეთვე კაპიტალის დაგროვება (აკუმულაცია).

ომის წარმოება ქალაქის ფულის ბეჭდვის საშუალებით იგივე ხასიათისაა როგორც ომისათვის ფინანსების მიცემა სესხის სახით, მაგრამ მათი ეკონომიური გავლენა სხვა და სხვაა. ქალაქის ფულის ბეჭდვით იქმნება აბსტრაქტული მსყიდველობითი ძალა. მისი საშუალებით სახელმწიფო მობილიზაციას უშვრება თადარიგის საწყობებს და იჭრება სახალხო მეურნეობის სუბსტანციაში. საქონლის თადარიგი და კაპიტალი მცირდება, ფულის ნიშები მრავლდება, — შედეგი არის ინფლაცია. სამხედრო მრეწველობა იქმნება, ხდება ნომინალურა მსყიდველობითი ძალის ბურჯად და დამაგროვებლად. — აქედან ფართოვდება და იზრდება სიძვირე. გაღარიბების პროცესი ხდება მაღალი კონიუნქტურის სახით და ნომინალურ მოგებათა მოპირისთავება, გავსება იწყება. ფასები იწევს მაღლა, ვალიუტა ეცემა დაბლა, გამსესხებელნი და მტკიცე შემოსავლის პირები ზარალდებიან, მოვალეებს მდგომარეობა უმსუ-

ბუქდებათ. იწყება საქონლისა და უცხო ვალიუტის შექმნა, თუ შესაძლებელია კაპიტალის საზღვარგარედ გაქცევა და დაბალ ფასებში საქონლის გაზიდვა.

სესხის სახით ომის წარმოებისათვის ფინანსების მიწოდება ვალად ედება მომავალ თაობებს. სამხედრო სესხი ამცირებს ყველა იმ წარმოების სამომხმარებლო ფონდა (კონსუმციის ფონდს) და დავროვების ფონდს (აკუმულაცია). რომელიც სამხედრო მრეწველობას არ ეკუთვნის. სამხედრო ინდუსტრიაში თავს იყრის ფულბერივი კაპიტალი და სახელმწიფო სესხისათვის მას მიმართავს..

ომი პირველად უოვლისა ხედება სახელმწიფო ფინანსებს და იგი იძულებულია ეს საკითხი სათანადოთ მოაგვაროს. ფულის მოპოება და კრედიტის შექმნა, — მთელი ფინანსიური სისტემის გამომუშავება და სათანადოთ მისი წარმოება — დიდი საქმეა მეომარ სახელმწიფოსათვის. ფინანსიური მობილიზაცია — ესაა მთავარი გადასაჭრელი და შესასრულებელი საკითხი.

ომის დაწყებისათანავე საზოგადოება მირბის ბანკებისაკენ, რათა იქიდან თავისი ფული გამოიტანოს და გადაარჩინოს. გერმანიის სახელმწიფო ბანკმა თავისი ფინანსიური მობილიზაცია იმით დაიწყო, რომ 1914 წლის ივლისის დამლევს დაკეტა სალარო და ოქროს გაცემა შეაჩერა. 2 აგვისტოს ამავე ბანკმა მიიღო გერმანიის მთავრობის მიერ ომის საჭიროებისათვის დავროვილი თანხები. აგვისტოს 4-ს გერმანიის სახელმწიფო ბანკმა ანუ რაიხსბანკმა შეიმუშავა ომისათვის თავისი ფინანსიური პოლიტიკა. აღკრძალულ იქმნა ქალაქის ფულის განაღდება ოქროზე. სახელმწიფო კასის ნიშნები და ბანკნოტები გახდა კანონიერი გადასაზღველი საშუალება და კერძო ბანკებს მიეცათ უფლება მათი ნოტები რაიხსბანკის ნოტებზე გაცევალოთ. ამგვარად, რაიხსბანკის ნოტებმა მიიღეს იძულებითი კურსი. შექმნეს განსაკუთრებული გამსესხებელი კასები, რომელსაც დანიშნულება ჰქონდა ვაჭრობა-მრეწველობისათვის კრედიტი მიეცა. ამ კასამ გამოსცა გამსესხ. კასათა ფულის ნიშნები, რომელსაც ყველა საჯარო კასაში სრული ფასით ღებულობდენ, — მათი მიღება იძულებითი არ იყო. (1918 წლამდე გამოცემული იყო 91.7 მილიარდი მარკის ნიშნები).

გამსესხებელი კასების კრედიტის საფუძველი იყო ფასიანი ქალაქები და საქონელი; სარგებელი ამ კრედიტზე უფრო მაღალი იყო ვინემ რაიხსბანკში. ეს საკრედიტო დაწესებულება იძლეოდა რეალური კრედიტს;

მაგრამ ამას გარდა დასაკმაყოფილებელი იყო პერსონალური კრედიტი რომელი მიზნისათვის დაწესებულ იქმნა ომის კრედიტის ბანკი და ჰაბზურგის ბანკი 1914 წ. და სხვა. ამ ბანკებს კაპიტალი მისცეს — ნაწილი ცალკე სახელმწიფოებმა, ნაწილი ერობებმა და ქალაქებმა, ნაწილი — სავაჭრო და სახელოსნო კორპორაციებმა, სოფლის მეურნეობამ, ბანკებმა, საწარმოო დაწესებულებმა და ნაწილი — კერძო პირებმა. ამ საკრედიტო ბანკებს კრედიტი გაუხსნა რაიხსბანკმა ოთხჯერ მეტი თანხით, რომდენიც თვით მათ გააჩნდათ. ამგვარივე კასები დაარსებულ იქმნა ქალაქების მიერაც. ამგვარად მიღებული იყო ყოველი ზომა, რომ ფულის ტრიალი ნორმალური შექმნილიყო და კრედიტს თავისუფლად ემუშავა. სახელმწიფოებს უფლება მიეცათ გამოეცხადებიათ მორატორიუმი (ვალის გადახდის გადადება).

ომის გამოცხადების წინ რაიხსბანკის ოქროს თადარიგი უდრიდა — 1356.8 მილიონ მარკას; პანიკის დროს გატანილ იქმნა მილიონ მარკა ოქროზე მეტი; მერმე აკრძალულ იქმნა ოქროს გაცემა. ომის ოქროს ფონდის რაიხსბანკზე გადაცემით მისი თადარიგი გაიზარდა 1477.5 მილიონით, მაგრამ პირველ ექვს დღეში ჯარის მოთხოვნილებაზე დაიხარჯა 750 მილიონი მარკა და 14 დღის განმავლობაში რაიხსბანკმა გამოსცა 2006.3 მილ. ქალაქის ფული. ხურდა ფულის ტრიალის შემცირებამ აიძულა ქალაქები და ერობები მცირე ხურდა ფული გამოეცათ. 24 ივლისიდან 31 ოქტომბრამდე მარტო რაიხსბანკმა გამოსცა ერთ და ორ-მარკიანი ქალაქის ფული 683 მილიონი მარკის.

ომის ხარჯების დასაფარავად სახელმწიფომ აიღო შინაური სესხი ოჯერ — 89 მილიარდი მარკის. საერთოდ სახელმწიფოს საომარი ფინანსური პოლიტიკა იხატება შემდეგნაირად: — 1) სახელმწიფო თანდათანობით ხდება უმნიშვნელოვანეს დამკვეთად, მომხმარებლად და კრედიტის ამღებად. 2) იგი ჰქმნის თავის საშუალებებს პირველად ყოველისა სახაზინო თამასუქების დისკონტით; იგი იძლევა ამ საშუალებებს ყოველგვარი ფულის, ბონების და ჟირო-ფულის სახით. 3) ეს საშუალებები ამუშავებს წარმოებას, მობილიზაციას უშვრება სამეურნეო თადარიგებს და მათ ადგილზე სტოვებს გამრავლებულ ნომინალურ მსყიდველობითი ძალას; 4. ამ უკანასკნელის დიდი ნაწილი უკანვე ეძლევა სახელმწიფოს — სესხით, ნაწილი რჩება მეურნეობაში. 5) სახელმწიფო ხმარობს მას ახალი დაკვეთებისათვის და ქმნის ახალ მსყიდველობით

ძალას და სამეურნეო დოვლათთა მობილიზაციას თავის „არაპროდუქტიული“ მოხმარების მიზნებისათვის.

გერმანიის სახელმწიფომ შექმნა ქალაქის ფულის გამოშვებით (სახაზინო თამასუქების დისკონტი) მაგარ მსყიდველობითი ძალა. ამ ახალი მსყიდველობითი ძალის გავლენა სამეურნეო ცხოვრებაზე გამოიხატა ფასების საშუალებით.

თუ მსყიდველობითი ძალის გაზრდას თანა სდევს საქონელის რეალური ოდენობის ზრდაც; თუ ამასთან, თუ ეს ახალი ძალა დაუბრუნდებოდა სახელმწიფოს სესხისა და გადასახადის პოლიტიკით, მაშინ ძველი ფასების არსებობას საფრთხე არ უნდა ჰქონოდა. მაგრამ სინამდვილეში ახლად შექმნილ მსყიდველობითი ძალის გაზრდას არ შეეფერებოდა ბაზარზე გამოშვებული საქონლის ღირებულების გაზრდა და არც სენაბითა და გადასახადებით იქმნა ამოწურული ქალაქის ფულის ზღვა. აქედან გამომდინარეობს სიძვირე.

ჩვეულებრივად, ორი გზით ხდება საჭირო საქონელთა ოდენობის შექმნა: — შინაური წარმოებით და შემოზიდვით. ვინაიდან ომის გამო საერთაშორისო გზები დაიკეტა, გერმანია ჩავარდა, ნედლი მასალის მხრივ მეტად გაჭირვებულ მდგომარეობაში*).

შინაური მეურნეობა კი მობილიზაციით, კაპიტალის არა-საკმაოდ განახლებით და პროდუქტიული კაპიტალის მოუვლევლობით შესუსტდამაშასადამე, წარმოება ველარ აკმაყოფილებდა მოთხოვნილებას, ფული მეტი იყო ვინემ საქონელი, — და დაიწყო ფასების აწევა. საერთო სიძვირე. ფასების მოსაწესრიგებლად სახელმწიფო გადავიდა ფასების პოლიტიკაზე და დააწესა მტკიცე ფასები. ეს მტკიცე ფასი თვითნებურად კი არ წესდებოდა სახელმწიფოს მიერ, არამედ მხედველობაში მცლებული იყო საქონლის არსებული თადარიგი და მასზემოთხოვნილება და ამით ბრძოლა გაუწია სპეკულიაციას და ზოგიერთი საქონელის მონოპოლურ მდგომარეობას. ვინაიდან მტკიცე ფასებუ პირველად ადგილობრივი (ლოკალური და რეგიონალური) იყო, ამიტომ საქონელი ერ-

*) გერმანიის ხალხს დღესაც კარგად ახსოვს ის საშინელი გაჭირვება, რომელიც მას ომის დროს თავზე დაატყდა. ამით აიხსნება ეხლანდელი თითქმის მძლავრი მიმართულება გერმანიაში, რომელიც ქადაგობს — თვითდაკმაყოფილების (ავტარკიული ეკონომიკის) შექმნას გერმანიაში.

თი ადგილიდან მეორეზე გადადიოდა და სპეკულაცია ფრთასა შლიდა. ამ მიზეზის გამო ადგილობრივად ფასების დაწესების პოლიტიკა დამარცხდა და შემდეგ დაარსებულ იქმნა სახელმწიფო ცენტრალური ორგანო ფასების დაწესებისათვის.

მთავარი საზრუნავი საგანი გერმანიისათვის ომის დროს იყო საკვება. ჯარისა და ხალხის გამოსაკვებად გერმანიას არა ჰყოფნიდა საკუთარი მარაგი. ამ საკითხის მოსაგვარებლად 1914 წლის ნოემბერში დაარსებულ იქმნა სამხედრო ჭირნახულის საზოგადოება. რომელმაც ვერავითარი საშუალებით ვერ შესძლო სამ მილიონი ტონი ხორბალის შეძენა, რომ წლის ბოლომდე თავი გაეტანათ. არ უშველა არც რეკვიზიციის უფლებამ. არც მტკიცე ფასებმა, არც მომჭირნობამ და სხვა ზომამ არ გასჭრა. შემდეგ სახელმწიფო გადავიდა ხორბალის იძულებით მეურნეობაზე. 1915 წ. დააარსეს ფასების გამსინჯი ორგანოები, რომლითაც მოყვნილი იყო მთელი გერმანია. (ამ ორგანოთა რიცხვი უდრიდა 1000-ს). ეს ორგანოები თავს იყრიდნენ ერთ ცენტრალურ დაწესებულებაში, რომელიც ყველაფერს განაგებდა. ამგვარად დაიწყო **დაგეგმილი მეურნეობის ხანა**: — გამოკვების დაგეგმვა და ფასების მოწესრიგება ცენტრალურად. მას შემდეგ რაც დაარსდა ცენტრალურად მოწყობილი გეგმიანი მეურნეობა კვებისა. ამით შემცირდა მტკიცე ფასების დამწეებელი ცენტრალური ორგანოს მნიშვნელობა; ამასთანავე გაძლიერდა მალული ვაჭრობა, მალალ ფასებში სანოვაგის ჩუმად შესყიდვა, რასაც კანონი სასტიკად ებრძოდა.

გერმანიაში ომამდე თითოეულ მცხოვრებზე იხარჯებოდა 320 გრამი ფქვილი ყოველდღიურად, 1050 გრამი ხორცი ყოველკვირეულად და 56 გრამი ქონეულობა ყოველდღიურად; ომის დროს — 160 გრამი ფქვილი (ნარევი სხვადასხვანაირად, არა-ნაყოფიერი საკვებით), 135 გრამი ჭლენბორცი ძვლებიანად, 7 გრამი კარაქი და მარგარინი. 1912 წელში გერმანიაში შეზიდეს 169.110 ტონა რძის ნაწარმოები, 1917 წ. კი მხოლოდ 40.181 ტ. და საკვების ყველა დარგში დაახლოვებით ასეთი სიმცირეა. ოილენბურგის გამოანგარიშებით, გერმანიის მცხოვრებთა 20 პროცენტის კვება (13 და ნახევარი მილიონი) ომამდე დამოკიდებული იყო უცხოეთიდან შემოზიდვაზე და ომის დროს ხომ შესწყდა თითქმის ეს შემოზიდვა, შემცირდა ნიადაგის დამუშავება ჯარში გაწვევითა და სხვა მიზეზთა გამო.

მრეწველობის დარგშიც, იქ, სადაც ქარხანა დამოკიდებული იყო

შემოზიდულ მასალაზე. დიდი გაჭირვება შეიქმნა. დაიწყო საერთო წარმოების დაწყება: მოაკლდა მას მუშა-ხელი, შემცირდა ნედლი მასალა, შესწყდა თითქმის ამ მასალათა უცხოეთიდან შემოზიდვა, ადგილობრივი მასალა ცუდი და მანქანები გაცვეთილი! ეკონომიური ბლოკადის გამო გერმანიის მეურნეობა იძულებული გახდა თავის თავს დაყრდნობოდა.

სამეურნეო ალყა ანუ ეკონომიური ბლოკადა არის იმ საშუალებათა და ზომათა სისტემა, რომელსაც მიზნად უსახავენ რომელიმე ქვეყნის ან რამოდენიმე ქვეყნის მეურნეობა მოსწყვიტონ მსოფლიო მეურნეობას და ამგვარად განმარტოებას მისცენ, იზოლიაციაში ჩაავდონ. ეს სამეურნეო ომი სამგვარია: 1. სამეურნეო ომი ვიწრო მნიშვნელობით ანუ სავაჭრო ომი — ესაა ბრძოლა ქვეყნებს შორის სამეურნეო საშუალებებით სამეურნეო მიზნებისათვის (მაგ. აკრძალვა საქონლის შემოზიდვისა). 2. სამეურნეო ომი ფართო მნიშვნელობით — ბრძოლა სამხედრო და სხვა საშუალებით სამეურნეო მიზნებისათვის (მაგ. საზღვაო მიმოსვლისა და საზღვაო ვაჭრობის აკრძალვა სამხედრო გემების გამოსვლით საზღვაო სავაჭრო გზებზე). 3. აკცესორული სამეურნეო ომი — ბრძოლა სამეურნეო საშუალებებით სამხედრო და პოლიტიკური მიზნებისათვის (მაგ. ვაჭრობისა და მიმოსვლის მოსპობა, ალყა შემორტყმულ ქვეყნებთან ომში მათი დამარცხების მიზნით). სამხედრო პირობებში ყველა ამ ზომას მიმართავენ ხოლმე.

თავის თავად ომის დაწყება არღვევს და ჰგლეჯს მსოფლიო ეკონომიურ კავშირს, მაგრამ სამეურნეო ომის გამოცხადება სავსებით ასრულებს და შლის მსოფლიო ეკონომიკას. მსოფლიო ომის დაწყებისას, უკვე აგვისტოს 5-ს, 1914 წ. ინგლისმა აკრძალა ვაჭრობა მტერთან და 1916 წ. თებერვლის 21-ს აკრძალა ვაჭრობა აგრეთვე იმ სავაჭრო სახლებთან, რომელნიც მტერთან (გერმანიასთან და სხვ.) დამოკიდებულებაში იყვნენ. მაშასადამე აკრძალული იყო აგრეთვე იმ ნეიტრალური ქვეყნების იმ სავაჭრო სახლებთან დამოკიდებულება, რომელნიც ინგლისის მტერთან ვაჭრობდნენ. აკრძალული იქმნა ყოველგვარი მიმოსვლა, ცნობათა გაცემა (გადაჭრეს კაბელი), და ფლოტი კონტროლობდა ამ ალყას; დაიწყო სასტიკი ბრძოლა კონტრბანდის წინააღმდეგ და მიმოსვლის გზებზე ჩაწყობილ იქმნა მინები. რასაკვირველია, გერმანიაც ასე იქცეოდა. ამასთან დაერთო ძველი ვალების გადაუხდელობა. მეომარი ქვეყნების მიერ მათ სახელმწიფოში არსებული ქონების სექცესტრი და მერძე

ქონების ლიკვიდაცია (21.1.1916 წ.). ინგლისს გერმანიამ უპასუხა ამგვარ
ზომით (31.7.1916 წ.).

მსოფლიო ბაზარს მოწყვეტა, მეომარ სახელმწიფოს უკარნახებდა თავისი მოთხოვნილებანი უმთავრესად საკუთარი საშუალებით დაეკმაყოფილებია ან გამოენახა ისეთი გზა, რომლის მეოხებით დანაკლისს შეივსებდა და უსაჭიროეს საგნებს და მასალას სხვაგან შეიძენდა :მოკლედ რო ვსთქვათ, ქვეყნის მეურნეობა შიმშილისაგან უნდა გადაერჩინათ. — აქ ეყრება საფუძველი ომის იმ სამეურნეო (ეკონომიურ) პოლიტიკას, რომელსაც პირველად მიმართა გერმანიამ და რაც დანარჩენი ქვეყნისათვის სამაგალითო, სანიმუშო და მისაბაძი შეიქმნა.

ეს იყო მოპოვების ანუ შოვნის პოლიტიკა.

სამეურნეო ალყის დროს მთავარი მიზანი იყო შემცირებული შემოზიდვის გაზრდა. პირველად ამ მიზნით მუშაობდენ კერძო პირები, რომელნიც ნეიტრალურ სახელმწიფოთა ბაზრებზე, ფასების დაუხედავად, გერმანიისთვის საჭირო საქონელს ყიდულობდენ. რამდენათაც გერმანიას სამაგიერო საქონელი ვერ გაჰქონდა და კრედიტი კიდევ შეუძლებელი იყო, ასეთი შესყიდვა გერმანულ ფულზე, რასაკვირველია, მეტად ცუდათ მოქმედებდა, მას ძირსა სწევდა და ფასს უკარგავდა. მაგრამ თავიდანვე, ბალღინის რჩევით, დაწესებულ იქმნა შინაგან საქმეთა სამინისტროსთან საკუთარი შემსყიდველი ორგანიზაცია. ამასთანავე დაარსებულ იქმნა სამხედრო სამინისტროში, უცხოეთის ბაზარზე მომუშავე და შემსყიდველი ორგანიზაციები, და ვინაიდან ერობებსაც გაუჩნდათ ამგვარივე ორგანიზაციები, ყველა ეს, უცხოეთში, ერთმანეთს ექიშებოდენ და ამიტომ 1915 წელს, იანვარში შექმნეს ცენტრალური შემსყიდველი საზოგადოება (უცხოეთისა და გერმანიის ბაზარზე). ეს იყო ვაჭრული საზოგადოება, რომელშიც მონაწილეობას იღებდა გერმანიის სახელმწიფო, მისი შემადგენელი სახელმწიფონი და რამოდენიმე დიდი სავაჭრო სახლები. ეს იყო სახელმწიფოს სავაჭრო ორგანო სახელმწიფოს მჭურნეობის ამოცანების შესასრულებლად საკვების ასპარეზზე. ეს ორგანიზაცია (რომელსაც შემოკლებით ერქვა **ცეგ**), მუშაობდა **არა მოგებისათვის**, მაგრამ მისი საქმის წარმოება იყო ვაჭრული. მაინც თუ კი მოგება რჩებოდა, იგი გადადიოდა სახელმწიფოს ხელში. როდესაც გერმანიაში დაარსდა სამხედრო კვების ორგანო, რომელსაც ჩაბარდა ხალხის გამოკვების საკითხი შინაური მეურნეობის შემწეობით ცეგ-ის მთელი მოქმედება გადავიდა უცხოეთის ბაზარზე.

ნეიტრალურ ბაზრებზე გერმანიისათვის მდგომარეობა მეტად დაძვინდებულად, ნაწილობრივ, ანტანტას მიერ მიღებული ზომების გამო, ნაწილობრივ, საერთაშორისო მასშტაბით საქონლის ოდენობის შემცირების გამო და სხვა ღონკურენტების წყალობითაც. ნელ-ნელ ცეგ-ი გადაიქცა შემოშინდველ მონოპოლურ დაწესებულებად. ამ მიზნით მან შეისყიდა უცხოეთის სავაჭრო საზოგადოებანი, მოაწყო საკუთარი გადაშინი მატარებლები, ფლოტილია დუნაზე, უხარმაზარი საწყობები და სხვა. იმ საქონელთა რიცხვი, რომელიც მან მონოპოლურად ხელში აიღო თანდათან იზრდებოდა. შემოშინილი საქონელი გადადიოდა სამხედრო კვების დაწესებულებათა აპარატში, რომელიც შემდეგ ამ საქონელს ანაწილებდა.

1917 წელში, ფულის კურსის დაცვის მიზნით, ცეგ-ი გადავიდა ახალ მეთოდზე: იგი სცვლიდა გერმანულ საქონელს უცხოეთის საქონელზე და ამგვარად, განამტკიცა საქონლის გაცვლითი სისტემა. ამის მიუხედავად, ზლოკადის გამო, საერთო შემოშინიდა მაინც მეტად მცირე იყო. მაგალითად: 1914 წ. გერმანიას შემოშინიდა 189.000 ტონი ყავა და 52.000 ტონი კაკაო, — 1917 წ. კი მან შესძლო შემოეტანა მხოლოდ 13.000 ტონი ყავა და 12.000 ტონი კაკაო.

რაც შეეხება სამრეწველო მასალას, გარდა იმისა, რასაც გერმანიე მოულობდა ომის შედეგად დაკავებულ მხარეებში (ლოტარინგიაში — რკინა, ბელგია-ჩრდილო-საფრანგეთში — ქვანახშირი), მდგომარეობა მეტად რთული და მძიმე იყო: ბამბა, მატყლი და ტრავიკული მასალები მას დიდათ აკლდა; აგრეთვე სამხედრო ინდუსტრიის მნიშვნელოვანი მასალებიც.

უცხო საქონლის სიმცირის გამო, გერმანიის საწარმოო პოლიტიკა (პროდუქციონსპოლიტიკა) დააწვა შინაური მეურნეობას. სასოფლო მეურნეობის შედეგი მეტად ცუდი იყო, როგორც ტაროსის გამო, ისე თუ შა-ხელის ნაკლებობისა სათესი მასალის, და სასუქის დაკლების გამო მართალია, ახალგაზრდობა და ქალები, აგრეთვე ტყვე ჯარისკაცები გაიყვანეს სამუშაოდ. მაგრამ ეს დამაკმაყოფილებელი არ გახდა.

ოთხფეხი საქონლის რიცხვი შემცირდა საერთოდ დაკერძოდ უცხოეთიდან საკვები მასალის მიუღებლობის გამო.

ომის დაწყებისას მიჰყვეს ხელი ოხერი მიწისა და ჭაობების დამუშავებას, მაგრამ ეს, ტექნიკური მიზეზების გამო, უნაყოფო შეიქმნა და ისევე კულტურულ მიწას მიმართეს. სასოფლო-სამეურნეო და სხვა და სხვა

კოოპერატიული საზოგადოებანი, ერობანი და თვითმართველობის
ყოველ ღონეს ხმარობდენ სოფლის მეურნეობა ფეხზე დაეყენებიათ,
მოეწესრიგებიათ და მალალი ფასების დაწესებით წარმოება განევითა-
რებიათ.

ასეთსავე პოლიტიკას მისდევდენ მრეწველობის დარგშიც.

მაგრამ მრეწველობის დაცემამ, შემოზიდვის სიმცირემ და ფასების
განმტკიცების პოლიტიკის ნაკლმა გამოიწვია ცენტრალური გეგმიანი
(დაგეგმილი, გაპლანული) მეურნეობა.

ჯერ კიდევ ომის დაწყებისათანავე, ზოგი საქონლისათვის, ინდუსტრია-
რისთან დაკავშირებით, სამხედრო სამინისტოს მხრიდან შექმნეს ორ-
განო, რომლის ხელშიც იყო საქონლის წარმოება და განაწილება. თან-
დათანობით ამ ზომას დაემორჩილა სხვა და სხვა საწარმოო, რომელიც
გადავიდა „სამხედრო საზოგადოებათა“ ხელში. შემდეგში ამ საზოგა-
დოებებს მიეცა მონოპოლური ხასიათი. ზოგი ასეთი საზოგადოება შე-
იქმნა უკვე არსებულ საზოგადოებათა გადაკეთებით, ზოგი დაწესდა
იძულებით. თუ დასაწყისში ისინი იყვნენ ნედლი მასალის მშოვნელი
საზოგადოებანი, ფინანსების მიმცემი საზოგადოებანი და საქონლის გა-
მანაწილებელი საზოგადოებანი. შემდეგში თანდათან ისინი გადაიქცენ
მეურნეობის ცენტრალურ დაწესებულებად — „ინდუსტრიის ტვინად“.
ესენი იყვნენ შერეული მეურნეული თვითმართველი ორგანოები, ინდუს-
ტრიულ დარგში შექმნილი. ისინი იყვნენ სახელმწიფოს მიერ ან სახელ-
მწიფოს მონაწილეობა-დახმარებით შექმნილ გეგმიანი, დაგეგმულა,
მეურნეობის ორგანოები: — შექმნეს: ქვანახშირის სინდიკატი (1915
წ.), ცემენტის სინდიკატი (1917 წ.) და სხვა. კანონის ძალით შექმნეს აგ-
რეთვე ფეხსაცმელების სინდიკატი და საპონის ინდუსტრიის სინდიკატი.
ეს სამეურნეო პოლიტიკა წარმოების პირდაპირ დარგში იჭრებოდა. —
აწესებდა წარმოების ნორმებს, ფასებსა და მოგებას.

როგორც მოვიხსენიეთ, ასევე იყო ხალხის გამოკვების მიზნით დაი-
სებული გამოკვების მეურნეობის ორგანო.

საქონლის ნორმალიზაცია, ტიპიზაცია და საშუალო ოდენობა — იყო
გეგმიანი მეურნეობის საძირკველი.

ამ გეგმიანი ანუ დაგეგმული მეურნეობის სისტემას, რომელიც, რო-
გორც აღვწერეთ, ომის მეურნეობას საფუძვლად დაედო, უწოდეს **სა-
მხედრო სოციალიზმი**, ომის მიზნებისათვის განსაზოგადოებული მეუ-
რნეობა (პლანვირტუვაც — რომლის შესახებ ეხლაც, დღეს ბევრს ლა-

პარაკობენ გერმანიაში და თანამედროვე მკვეთრი ეკონომიური ზისის მოსასპობად მოუწოდებენ ამგვარი (არა სამხედრო, არამედ საეკონომიკური დაგეგმული) მეურნეობის სისტემის გადასვლისაკენ). ამ სამხედრო სოციალიზმმა, ამ სამხედრო გეგმიანმა მეურნეობამ, საჯარო და კერძო ორგანიზაციების საშუალებით, შექმნა და აამუშავა ისეთი სისტემა, რომელმაც გერმანიას მისცა ძალა ოთხი წლის განმავლობაში უდიდესი ომის მოთხოვნილებისათვის თითქმის გაეძლო.

ომის დროს ავსტრო-უნგრეთმაც ასეთივე სამეურნეო პოლიტიკა აწარმოა. 1914 წ. დაარსებულ იქმნა ბამბის ცენტრალი. 1914 წ. ოქტომბერში დააარსეს მატყლის ცენტრალი. აგრეთვე ლითონების ცენტრალი. 1916 წ. შექმნეს ძონძების ცენტრალი. დაარსებულ იქმნა ტყავის ცენტრალური ორგანო, ნავთის ცენტრალი და საეთოდ შექმნეს 16 ცენტრალური ნედლი მასალის ცენტრალური მეურნეობა. რაც შეეხება სასოფლო მეურნეობას, აქაც იმგვარივე პოლიტიკას ატარებდნ როგორც გერმანიაში. დაარსებულ იქმნა ცეგ-ი პურის, ხორცის, კართოფილის, შაქრის, მწვანეულობის და სხვა და სხვა.

თითქმის ყველა მეომარი სახელმწიფო (გარდა ამერიკის შეერთებული შტატებისა, სადაც თავისუფალი კერძო საკუთრების მეურნეობა დარჩა) იძულებული გახდა სახელმწიფო სამხედრო მეურნეობის პოლიტიკა ეწარმოებია სახელმწიფო შეიქმნა მატარებელი ომის სამეურნეო პოლიტიკისა, ეს სულ ერთია, თვით სახელმწიფო აწარმოებდა ამ პოლიტიკას თავისი საკუთარი ორგანოებით, თუ კერძო მეურნეული ორგანიზაციების შემწეობით. სახელმწიფო სამეურნეო პოლიტიკის საშუალებანი თითქმის ყველგან ერთგვარი იყვნენ: ომის განმავლობაში ისინი თანდათანობით უფრო სისტემატიური და დაუზოგველი შეიქმნენ. არასოდეს უწინ — მეურნეობა არ იყო ისეთი, ყველას მიერ აღიარებული სასტიკი იარაღი პოლიტიკური და სამხედრო მოწინააღმდეგის მიმართ, როგორც ამ ომში და არასოდეს მას არ მიუყენებია ისეთი ჭოილობები მსოფლიოსათვის, როგორც ამ ომში.

მსოფლიო მეურნეობის შერყევა და არევა მოხდა არსებულ მიწოდება-მოთხოვნილებების მოსპობით. ომმა გამოიწვია ისთვის საჭირო წარმოების უზარმაზარი გაზრდა; ეს ეხება განსაკუთრებით ომის მთავარ მასალას: ქვანახშირი, რკინა, ფოლადი, გემები, ქიმიური წარმოებანი, ტყავი, ქსოვილები (ტექსტილი) და სხვა. და ვინაიდან ბევრ მეომარ სახელმწიფოს ეს მასალები დამაკმაყოფილებელი ოდენობით არ გააჩნდა, —

ამიტომ მათი წარმოება და მოპოება გაიზარდა არა მეომარ სახელმწიფოებში, და ამგვარად, მრეწველობამ ადგილი (სტანდორტი) გამოიკვალა, სხვა, არა მეომარ ქვეყნებში გადავიდა. ამნაირად, ომის გამო ევროპამ დაჰკარგა საექსპორტო ძალა. ზღვის გაღმა ქვეყნები: ჩინეთი, იაპონია, ინდოეთი, სამხრეთი ამერიკის ქვეყნები, სამხრეთი აფრიკა, კანადა თვით გახდნენ ეხლა სამრეწველო ქვეყნები. რკინის მრეწველობა და ქიმიური ინდუსტრია, შუშისა და ოპტიკური ინდუსტრია, ტექსტილური და გემთ-მშენებლობა: ეს დარგები, რომელნიც ევროპისათვის თითქმის მონოპოლური იყვნენ. განვითარდნენ ევროპის გარეშეც. ომის დროს, ევროპიდან ექსპორტს მოკლებული ქვეყნები თვით შეუდგნენ თავისი საკუთარი წარმოების მოწყობას და გაზრდა-განვითარებას. ინდოეთში განვითარდა ძლიერად ბამბის, ფოლადის, რკინის, ტყავის და საკვების ინდუსტრია; ტექსტილური ინდუსტრია განვითარდა ინდოეთში, იაპონიაში, ჩინეთში სამხრეთ ამერიკაში; სამხრეთ აფრიკაში განვითარდა ფოლადისა და რკინის ინდუსტრია; ავსტრალიაში — ტექსტილური, ცემენტის, შუშის, ქალაღის, მავთულის და რკინის ინდუსტრია; შვეციაში და ისპანეთში — რკინისა და ფოლადის; კანადაში და ფინლანდიაში — ქალაღისა და ტყის ინდუსტრია.

სასოფლო სამეურნეო დარგი უმწვერვალესად განვითარდა ომის მოთხოვნილებათა გამო სამხრეთ ამერიკაში. საზღვაო სავაჭრო გზები გამოიკვალა. ვალებმა იცვალეს ალაგი, ევროპის ოქრო წავიდა ამერიკაში. ინტერნაციონალური კაპიტალის მოძრაობა მიიზარტა არა მეომარ სახელმწიფოებისაკენ და ამერიკისაკენ და სხვა და სხვა მნიშვნელოვანი მეურნეული მოვლენა, რაც ომის ნაყოფად ევროპას მძიმე ტვირთად უაწევა და რომლის შედეგებს დღეს განიცდის ეს კონტინენტი.

შევარდენი პარიზში

პარიზის ქართველ ახალგაზრდობის ცხოვრებაში „შევარდენ“-მა უკვე მოიპოვა მკვიდრი ადგილი. ყოველდღიურად იზრდება მის წევრთა რიცხვი, რომელიც დღეს უახლოვდება 90-ს. თუ გავითვალისწინებთ, რა ძნელ პირობებში უხდება მუშაობა ეხლანდელ ახალგაზრდობას, თუ გავითვალისწინებთ იმასაც, თუ რამდენი დაბრკოლებანი შეხვდა გზაზე „შევარდენ“-ს მისი განვითარებისა და არსებობის საქმეში, უნდა აღვიაროთ, რომ „შევარდენი“ შეუღრეკელად ისწრაფის წინ და საექვცია, მისი შეჩერება ან მოღუწება.

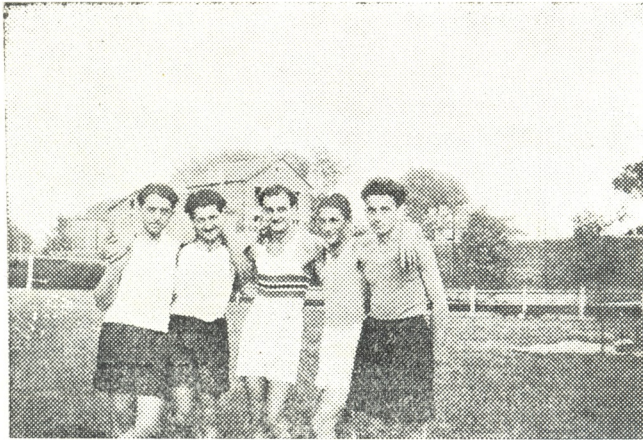

რას ემსახურება „შევარდენი“ — ეს ყველა ქართველმა იცის, ეს ათათვისის საკამათო აღარ არის. ქართული საქმის პროპაგანდა უცხოეთში, ქართველი ახალგაზრდების გაჯანსაღება, ერისათვის მათი შენარჩუნება — აი მთავარი ხეზი „შევარდენის“ არსებობასა. ამისთვის ხელს

უნდა უწყობდეს „შევარდენს“ ყოველი შეგნებული ქართველი; ამისთვის ყოველი ახალგაზრდის ადგილია „შევარდენ“-ში

ამ ჟამად „შევარდენს“ მოწყობილი აქვს რამოდენიმე გუნდი: ფეხბურთის, კალათბურთის, მსუბუქი მძლეოსნობის, ტანვარჯიშობის, ჩოგბურთის (ტენისის). მის განკარგულებაშია მშვენიერი მოედანი, თითქმის თვით პარიზში და ზამთრისათვის უკვე დაქირავებული აქვს დარბაზი. კვირაში ერთხელ (შაბათს მთელ ნაშუადღევს) ამ მოედანზე თავს იყრის ქართველი ახალგაზრდობა და გატაცებით ვარჯიშობს.

ფეხბურთის გუნდმა მაის-ივნისში მონაწილეობა მიიღო სამ „ტუ“-სა და „სეა“-ში. სამივეში საკმარისად კარგი ადგილი დაიჭირა და ეხლა პარიზის და მისი მიდამოების ფრანგული გუნდები კარგად იცნობენ ჩვენს ფეხბურთელებს.

ერთი თვის წინად საზოგადოების გამგეობამ მოაწყო შინაურულა (თავისი წევრების) შეჯიბრი, რამაც ნათლად დაგვანახა, თუ რამდენად სერიოზულად უყურებენ წევრები „შევარდენის“ არსებობას და რა მიღწევების მიღებაა მოსალოდნელი სულ ახლო მომავალში.

„შევარდენის“ გამგეობა წელსაც, ისევე როგორც შარშან, აპირებდა მოეწყო ქართული კოლონიისათვის საზეიმო გამოსვლა, მაგრამ სხვა და სხვა მიზეზის გამო ეს ვერ მოხერხდა დღემდე. როგორც გავიგეთ, ასეთ

გამოსვლას მოაწყობენ შემოდგომაზე და სრული დარწმუნებული ვართ
ქართული საზოგადოება არ გაცრუვდება თავის მოლოდინში.
ვუსურვებთ „შევარდენს“ წინსვლას და ქართული სპორტის დროშის

მალა დაჭერას ჩვენი ერის სასახელოდ.
ქართველნო! დაეხმარეთ „შევარდენს“!
ახალგაზრდებო! ჩაეწერეთ მის რიგებში!

ძველი შევარდნელი

ერთი მოხსენების გამო

ქართველ მხედართა ცხოვრებაში მოხდა ერთი აღსანიშნავი და უსათუოდ მნიშვნელოვანი მოვლენა. ქართველ იუნკერთა კავშირს გადაწყვეტია მოაწყოს მთელი რიგი მოხსენებათა სამხედრო საკითხებზე.

ეს გადაწყვეტილება სისრულეში იქმნა მოყვანილი. ივლისის 23-ს გაიმართა ლეიტ. მიხეილ დადიანის მოხსენება შემდეგ თემაზე: „ბრძოლები ქალაქ ვარშავასთან 1920 წ.“.

სამხედრო ხასიათის მოხსენებები იშვიათად იმართება და მით უფრო საინტერესოდ და დროულად მიგვაჩნდა ქართველი მხედრებისათვის ამ მოხსენების გამართვა. ჩვენი მხედრობა, სამწუხაროდ, ვერ ადევნებს თვალკურს სამხედრო მეცნიერების განვითარებას, წინსვლას. ცხოვრებამ, მასთან ბრძოლამ დაიპყრო მთელი ჩვენი აზრი, შეისვა მთელი ჩვენი ენერჯია. და ცხადია, ფიზიკურად მოქანცულ ადამიანს არც მოეთხოვება ამ მხრივ ბევრი რამ.

ასეთ მდგომარეობაში აუცილებელი გახდა, რათა ეთავა ვინმეს სამხედრო ლექციების მოწყობა. ამ საქმეშიც ჩვენმა იუნკრებმა გამოიჩინეს თაოსნობა. ვამბობთ „ამ საქმეშიც“, რადგან არ შეიძლება დუმილით გავიაროთ ქართველ იუნკერთა კავშირის მიერ წარმოებული საქმიანობის წინ. ემიგრაციაში მათ დააარსეს, და შეუბოვრად განაგრძობენ გამოცემას, ქართული სამხედრო ჟურნალისას: „მხედარი“. ეს დიდი ღვაწლია ქართულ სამხედრო ისტორიაში. შეიძლება გადაჭრით ითქვას; რომ ქართულ ენაზე არ არსებულა სამხედრო მნიშვნელობის პერიოდული გამოცემა. ჟურნალის გამოცემა ჩვენს პირობებში ძალიან ძნელი წამოწყებაა და მრავალი დაბრკოლებაა გადასალახი. იუნკერთა კავშირი, მიუხედავად ყოველივე სიძნელისა, მიჰყვება დასახულ მიზანს და ახორციელებს მას.

იუნკერთა კავშირს არ დაუტოვებია უყურადღებოდ არც ჩვენი ახალგაზრდობა. მფარველობას უწევს და ეხმარება ყოველნაირად პარიზში არსებულ ქართულ სპორტიულ საზოგადოება „შევარდენს“. ზედმეტად მიგვაჩნია შევჩერდეთ ამ საზოგადოების მნიშვნელობაზე. ვიტყვი

მხოლოდ ,რომ ეს დიდი ქართული საქმეა, ეროვნული მნიშვნელობის.

არავერს ვიტყვით იმაზე, თუ რა მნიშვნელოვანია თვით იუნკრებისათვის მათი კავშირის არსებობა და რამდენი დახმარება, მრავალი სახის, აღმოჩენილ იქმნა მათი ორგანიზაციის წევრებისათვის. ეს ფაქტი აღსანიშნავია, როგორც იშვიათი მოვლენა ქართულ ცხოვრებაში.

და თუ მიუდგომლად დავაფასებთ ქართველ იუნკერთა კავშირს ამ საქმიანობას, უნდა აღვიაროთ, რომ მათ ჰქონიათ სურვილი მუშაობის, რომ მათ ამ მუშაობისათვის ამოძრავებს ის დიდი ქართული პატრიოტული სული, სული, რომელმაც შეინახა დღემდე საქართველო და ქართველი ერი. ეს პატრიოტული სული საკვირვლად გამოსჭვივის საქართველოს პირველ სამხედრო სკოლის იუნკრებში. მთელმა მათმა არსებობამ და მოქმედებამ (საქართველოს ომებში, ემიგრაციაში) ხაზი გაუსვა ამ გრძნობას. და ჩვენ, ყოველივე ამის შემხებთ და შემგრძნობთ, იმედი გველვიძება, და კიდევ გვიპყრობს ეს იმედი ერის მომავლისათვის, თუ რომ ქართველი ახალგაზრდობის მეტი ნაწილი იწვის იმავე სულით, როგორც ჩვენი იუნკრები...

ეხლა შევეხოთ თვით მოხსენებას.

არ შევეცდებით პოლონეთ-რუსეთის ომის განხილვა-განმარტებას, არამედ გვსურს გამოვსთქვათ ჩვენი შთაბეჭდილებანი ლეიტ. მიხეილ დადიანის მოხსენებაზე.

ეს იყო იუნკერთა კავშირის მიერ განზრახულ მთელ რიგ მოხსენებათა შორის პირველი. ამისათვის იყო. რომ ეგრე მოუთმენლად მოველოდით ღანიშნულ დღეს .ვინაიდან ამის შემდეგ შეგვეძლო მხოლოდ დასკვნის გამოტანა ზომავალ მოხსენებათა ხასიათის შესახებ. უნდა ვაღიაროთ, რომ ოდნავ შიშიც გვიპყრობდა: ვაი თუ ახალგაზრდა ოფიცერმა ვერ დასძლიოს ასეთი ძნელი თემა, როგორიცაა ქ. ვარშავასთან მომხდარ ბრძოლათა ოპერაციები. მაგრამ თამამად ვიტყვით, რომ შიში გაიფანტა და მომხსენებელი გამარჯვებული გამოვიდა ამ ძნელი ვამოცდიდან.

საკითხის სისტემატიური დამუშავებით, გულდასმითი და საგნისაღმი სიყვარულით მოპყრობამ მსმენელებზე დასტოვა საუკეთესო შთაბეჭდილება. მშვენიერი ქართული, მრავალი სამხედრო ტერმინების გადმოქართულებით, საუკეთესოდ უწყობდა ხელს, და თვით დამსწოეთ არ ეტყობოდათ ყურადღების ოდნავი შესუსტება მოხსენების მიერ სიგრძეზე

ბევრი რამ ახალი გავიგეთ პოლონეთ-საბჭოების ომიდან. ამ ომის ვარი გადამწყვეტი ფაზები, რომელთაც უალრესი მნიშვნელობა ჰქონდათ პოლონეთის დამოუკიდებელი არსებობის შენარჩუნებაში, ლეიტ. მიხ. დადიანმა გადმოგვცა მათი დეტალური განხილვით. გაშუქებული და გაძლიერებული იქმნა სამხედრო-პოლიტიკური ცნობებით, დირექტივებით, ბრძანებებით, ოპერაციების ნახაზებით და მონაწილეთა რიცხობრივი აღნიშვნით.

ძნელი იყო მომხსენებლისათვის ორი საათის განმავლობაში ჩვენ წინ გადაეშალა პოლონეთ-საბჭოების ომის მთელი სურათი. მხოლოდ ის, რაც მან გადაგვიშალა, ფრიად საინტერესო და მნიშვნელოვანია. ასეთი მოხსენებების მოწყობა ჩვენ უსათუოდ გვესაჭიროება.

გათავდა მოხსენება. რა შთაბეჭდილება დაგვრჩა მსმენელებს? ყველას რაღაც გავგახსენდა და ყველას აზრი რაღაც მოგონებამ შეიპყრო. ეს იყო საქართველო-საბჭოების ომი. ეს ტფილისთან, ჩვენ დედაქალაქთან. პრძოლები მოგვაგონდა. საქართველო ხომ საბჭოების მსხვერპლი გახდა და საქართველოს ბედი ხომ ტფილისმა გადასწყვიტა!? ამისათვის იყო, რომ ყველას ნათლად წარმოუდგა, თუ რა ბედი ეწვეოდა პოლონელ ერს, ვარშავა რომ არ გადაერჩინათ. ჩვენთვის, ქართველებისთვის, შესწავლის ღირსია პოლონეთ-საბჭოების ომი. რათა დავინახოთ, თუ რა დიდი ფაქტორია სახელმწიფოს არსებობაში ეროვნული ფანატიზმი და ერის თავგანწირვა. ეს ომი მოიგო არა მარტო პოლონურმა ჯარმა, არამედ მთელმა ერმა. ყველა ფენების(განურჩევლად) თავდადებამ და თანამშრომლობამ.

ჩვენის აზრით, ლეიტ. მიხეილ დადიანმა თავისი მოხსენებით ორ მიზანს ნიაღწია. პირველია, წმინდა სამხედრო თვალსაზრისით ოპერაციების განხილვა და შეფასება. მეორე კი ერის უალრესი თავგანწირვის დახასიათება. მომხსენებელმა სავსებით შესძლო ამ ორი მხარის გაშუქება და დაკავშირება და კიდევაც დაიმსახურა მსმენელთა მხურვალე მადლობა და ტაში.

სასურველია, ქართველი მხედრობა მოექცეს ყურადღებით იუნკერთა კავშირის მუშაობას და ყოველნაირად დაეხმაროს მას (გამოცდილებით, რჩევებით .თანამშრომლობით). ექვს გარეშეა, პოლონეთის და საფრანგეთის ჯარში მყოფნი ქართველი მხედრები აქტიურ მონაწილეობას მიიღებენ ასეთ საქმიანობაში. მით უმეტეს, რომ მათი მდგომარეობა და პირობები შესანიშნავად უწყობს მათ ხელს ამისათვის.

მოსალოდნელია, რომ ამ გზით მუშაობა, საზღვარგარედ მყოფ ქართული მხედრების თანამშრომლობა, იქნება განსახიერება ძველი ქართული სამხედრო ძლიერების, რაც თავის როლს ითამაშებს ქართული ჯარის შექმნაში, და შეიტანს თავის წვლილს ერის ფიზიკურად დაცვის საქმეში.

დ ე ნ ე რ ა ლ ი ი ვ. ჯ ა ფ ა რ ი ძ ე

პარიზი

1863 წლის პოლონეთის აჯანყება

იოსებ პილსუდსკი: იანვრის აჯანყების მილიტარული ისტორიის მიმოხილვა. (1863 წლის პოლონეთის აჯანყება). თარგმანი ვ-ს მიერ. პარიზი. 1931 წ.

აღნიშნული წიგნი წარმოადგენს ათ მოხსენებას, რომელიც 1912 წ. იოსებ პილსუდსკის წაუკითხავს კრაკოვის საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ მეცნიერებათა კურსებზე. ეს იყო კერა, სადაც პოლონელი ახალგაზრდა პატრიოტები სამხედრო საქმეს სწავლობდნენ და პოლონეთის განმათავისუფლებელ მოძრაობისათვის ემზადებოდნენ. სამშობლოს ისტორია, პოლონეთის ერის ბრძოლა დამოუკიდებლობისათვის — აი საკითხი, რომლითაც პატრიოტთა ხელმძღვანელი დაინტერესებული უნდა ყოფილიყო: წარსულის გაკვეთილის. ჩადენილ შეცდომათა შესწავლა და მომავალში მათი თავიდან აცილება — ესაა პილსუდსკის მოხსენებათა დანიშნულება, რომელიც მაშინ არსებულ ისტორიულ მასალათა მიხედვით სათანადოთ არის დამუშავებული.

პირველ მოხსენებაში ავტორი არჩევს იმ უმთავრეს წყაროებს, რომლითაც მან ისარგებლა და აღნიშნავს, რომ აჯანყების მილიტარული დარგის შესახებ უფრო ნაკლები მასალაა, ვინაიდან 1863 წელს აჯანყებაში დამარცხებული პოლონური საზოგადოება ნაკლებ ინტერესს

იჩენდა ამ საკითხისადმი ანუ როგორც ავტორი ამბობს: „ყოველივე რაც დაკავშირებული იყო შეიარაღებულ ბრძოლასთან, საზოგადოების მიერ უკუგდებულ იქმნა“-ო. ეს, ასე ვსთქვათ, ბუნებრივი მოვლენაა.

ავტორი შემდეგ ეხება პოლონეთის მდგომარეობას 60-ან წლებში და მოკლედ ახასიათებს აჯანყების წინ შექმნილ ვითარებას.

რუსეთის საზოგადოების ლიბერალური ნაწილი პოლონეთის საკითხს სიმპატიით უყურებდა და საერთო გატაცება რევოლუციური სულით, პოლონური საზოგადოების ბრძოლას ფრთებს ასხამდა.

როდესაც აჯანყებამდე, პოლონელები ქუჩებში პატრიოტულ მანიფესტაციებს აწყობდნენ, — რუსეთის მთავრობა გადამჭრელ ზომებს არ ღებულობდა, — და პოლონეთის ეროვნულმა მოძრაობამ ფართო ხასიათი მიიღო. ამ მოძრაობის სახელმძღვანელოდ შექმნილ იქმნა 1862 წ. „ცენტრალური ეროვნული კომიტეტი“, რომელიც შეუდგა სამხედრო ორგანიზაციების მოწყობასა და აჯანყებისათვის მზადებას. შეთქმულთა (შეფიცულთა) ორგანიზაციები ფართოდ ვრცელდებოდა პოლონეთში. ხოლო იარაღის შეძენისათვის მიღებულ იქმნა სპეციალური ზომები საზღვარგარედ, მაგრამ. რასაკვირველია, აჯანყება ტენზიკურად საკმაოდ მომზადებული არ შეიქმნა. ხალხი სამხედრო თვალსაზრისით დამაკმაყოფილებლად არ იყო გაწრთვნილი, იარაღის სიმცირე მეტად დამაბრკოლებელი იყო და სამხედრო, უფროსი თუ უცროსი, ხელმძღვანელები, თავის სიმაღლეზე არ იდგნენ; იყო შემთხვევა, როდესაც თავის საბრძოლო პუნქტზე ხელმძღვანელები მხოლოდ რამოდენიმე დღის წინ მიდიოდნენ აჯანყების დაწყებამდე და ამგვარად ადგილობრივ პირობებს ვერ ეცნობოდნენ.

ვინ შეადგენდა შეთქმულთა რაზმებს? ქალაქის მცხოვრებნი, ინტელიგენცია, მუშები და გლეხობის ნაწილი. პატრიოტულად განწყობილ ელემენტები დაირაზმნენ და აჯანყდნენ რუსეთის ბატონობის წინააღმდეგ.

ავტორი არჩევს სამხედრო ხელმძღვანელთა მიერ წარმოდგენილ კავშირებს აჯანყებისათვის. ეს გეგმანი მეტად საინტერესო არიან, განსაკუთრებით ეხლა ჩვენთვის, როცა ჩვენ უკვე გავიარეთ ერთი დამარცხებელი აჯანყება და მსურველ მკითხველს დაწვრილებითი ცნობებისათვის თვით აბ. აქ აღნიშნულ წიგნზე მივუთითებთ.

აჯანყებამდე შედგენილ იქმნა პოლონური ეროვნული მთავრობა და 1863 წლის იანვრის 22-ს აჯანყება დაიწყო.

აჯანყების დაწყება მოულოდნელი იყო არამც თუ მარტო რუსეთის მთავრობისათვის, არამედ თვით ხალხისათვისაც. მაგრამ აჯანყებას თავშივე მოუხდა ისეთი მარცხი, რომელმაც დიდი როლი ითამაშა მის დამარცხებაში. —

„მთელი ქვეყანა საბრძოლველად ადგა; გავარდა ჰირველი თოფი, და მთავარი სიცოცხლის ცენტრი, სადაც რევოლუცია სდებდა და სადაც ის მომხდადა, სამხედრო თვალსაზრისით, ეს მთავარი ცენტრი კი სდებდა. ვარშავაში არაფერი მომხდარა. იქ ბრძოლა არ იყო.“...

„როგორც ვარშავა იყო დავიწყებული. რის გამოც მან ვერ ითამაშა დიდი როლი მოძრაობაში, აგრეთვე დავიწყებული იყო კრულევესტკოვსკა სამხედრო ცენტრებიც, გარდა პლოცკისა... ამან კი რუსეთის მთავრობას და ჯარს მისცა საშუალება ამ სამხედრო ცენტრებში შეეგროვებინათ თადარიგი, რომელიც შესაფერ მოქმედებაში გამოსაყენებლად ყოველ წუთს მზად იყო“...

როგორ გვაგონებს ჩვენ ეს ამბავი ამგვარსავე მოვლენას საქართველოს აჯანყების ისტორიიდან! საერთოდ პოლონეთის 1863 წლის აჯანყების მსვლელობაში ბევრ ისეთ მოვლენას აქვს ადგილი, რაც საქართველოს აჯანყებაში 1924 წელს განმეორდა. — ამ ორ აჯანყებათა ეს ზოგადი მოვლენანი. საერთოდ, აჯანყებათა დამახასიათებელ ნიშნად უნდა ჩაითვალოს.

პოლონელ აჯანყებულთა ნაწილები თავს დასებენ 22 იანვარს რუსეთის ჯარის ნაწილებს და ყველა თავდასხმიდან რვა გამარჯვებით დასრულდა; ოთხი დამარცხდა; აღსანიშნავია აგრეთვე 14 ადგილი, სადაც აჯანყებულნი შეიკრიბენ, მაგრამ თავდასხმა ვერ მოახდინეს, და ბოლოს 7 თავდასხმა, რომელიც ნახევრად გამარჯვებულად შეიძლება ჩაითვალოს. აჯანყებულებმა მიაღწიეს სრულ მორალურ გამარჯვებას, მაგრამ ეს საკმარისი არ აღმოჩნდა. — და ამ დღიდან იწყება სამხედრო ოპერაციები რუსეთის ჯარებსა და პოლონელ აჯანყებულთა შორის, ბრძოლანი და შეტაკებანი. რომელთაც დიდი ალტყინება გამოიწვიეს მაჯლაჯუნა რუსეთის მოწინააღმდეგეთა შორის.

ავტორი დაწვრილებითა და კრიტიკულად არჩევს ამ სამხედრო ოპერაციებს და ფეხდაფეხ მისდევს ბრძოლის განვითარებას. ეს ბრძოლა დასრულდა აჯანყების დამარცხებით. პოლონეთის აჯანყება სისხლში იქმნა ჩახჩობილი.

პოლონეთის საზოგადოების იმედი, რომ რუსეთში რევოლუცია მო-

ხდებოდა, როგორც ამას თვით რუსი რევოლუციონერები და ლიბერალები მოელოდნენ, არ გამართლდა. არ გამართლდა არც იმედი ევროპის ჩარევაზე; ევროპის სახელმწიფოთა პოლიტიკა (და ისიც მხოლოდ ზოგიერთის) ცარიელ სიმპატიას არ გასცილებია. და პოლონელთა ძალა კი რუსეთის ძალასთან შედარებით მეტად მცირე იყო რომ გამარჯვებისათვის მიეღწია. მაგრამ ერთი კია, როგორც თვით ავტორი ამბობს: —

„ტყუილადა არ დავხოცილვართ და დეე, ჩვენი სიკვდილი თქვენთვის გამოცდილებად ყოფილიყოს“... და ამ გამოცდილებით პოლონეთმა მართლაც ისარგებლა შემდეგში...

მარშალ იოსებ პილსუდსკის ეს წიგნი შეიცავს 91 გვერდს; თანდართული აქვს პოლონეთის სამხედრო ოპერაციების კარტა და თვით მარშალის სურათი.

წიგნი შვენივრად არის გამოცემული და სასურველია, რომ ქართველი მკითხველი მას გაეცნობოდეს, მთარგმნელს კი ჩვენ მადლობა უნდა ვუძღვნათ გაწეული შრომისათვის, რადგან ქართულ ენაზე არ მოიპოვება ასეთი საინტერესო შრომა საერთოდ პოლონეთისა და კერძოდ მისი აჯანყების შესახებ.

ბ. ვარდანი

შინაარსი:

	33.
რედაქციისაგან	3
† კაპიტანი დავით მაჭავარიანი	6
ეკონომიური ძალების მნიშვნელობა ომიანობისათვის — — ბი—ნა ქუ — ძე	9
ცხენოსანი ჯარი მომავალ ომში — მ. დ—ნი	17
არტილერია, მისი დანიშნულება და გამოყენება თანამედროვე ბრძო- ლაში. 8. არტილერიის საინფორმაციო სამსახური — ლ. მ.	22
მოკლე განხილვა საქართველოს მხედრობისა 1089 — 1222 წლამდე (დასასრული) — თ. თათარ ყან დადიშკელიანი	28
ომი და მეურნეობა („სამხედრო სოციალიზმი“) —	39
„შევარდენი“ პარიზში — ძველი შევარდნელი	53
ერთი მოხსენების გამო — ლენერალი ივ. ჯაფარიძე	56
1863 წლის პოლონეთის აჯანყება — ბ. ვარდანო	59

„მხედარი“-ს მისამართი:

Mkedari. 47. Rue Chardon Lagache — Paris, XVIe

Imp. BASILE. 1, villa Chauvelot — Paris 15°